

Навчальна програма

«Українська мова.

6 клас з навчанням румунською мовою»

до Модельної навчальної програми

«Українська мова для класів з навчанням румунською мовою. 5–9 класи»

для закладів загальної середньої освіти

(автори: Фонарюк Т.І., Кульбабська О.В., Філіп Ю.Л., Костіна-Кніжницька А.В., Сиротюк О.М.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Зміст навчальної програми забезпечує

підручник «Українська мова. 6 клас з навчанням румунською мовою

закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)»

(Фонарюк Т.І., Кульбабська О.В., Костіна-Кніжницька А.В., Львів: Світ, 2023)

Модельна навчальна програма:

<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/ukrains-ka-mova/>
(<https://drive.google.com/file/d/1rGgMbB639L2EwDuEIIBySxBoG6UXvEOn/view>)

Підручник:

<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/6-klas-n/movno-literaturna-osvtnya-galuz/ukranska-mova-z-navchannyam-mo-vami-natsonalnikh-menshin/ukranska-mova-pdruchnik-dlya-6-klasu-z-navchannyam-rumunskoyu-movoyu-zakladv-zagalno-sere-dno-osvti-z-audosuprovodom-avt-fonaryuk-t--kulbabska-o-v-kostna-knzhnitska-a-v/>

Оцінювання результатів навчання:

<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>
(<file:///C:/Users/PK/Pictures/Downloads/66aca0d35fbf4463777818.pdf>)

Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти:

<https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>
(<file:///C:/Users/PK/Pictures/Downloads/66bc77f4aacd5170283239.pdf>)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Базова середня освіта – другий рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання учнем / ученицею вимог до результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, які відповідають другому рівню Національної рамки кваліфікації.

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів / учениць, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху й самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних і культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- повага до особистості учня / учениці та визнання пріоритету їх інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети й організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;
- забезпечення рівного доступу кожного учня / учениці до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу й організації всіх видів навчальної діяльності;
- становлення вільної особистості учня / учениці, підтримка їх самостійності, підприємливості й ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня / учениці, створення умов для забезпечення їх гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- створення освітнього середовища, у якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги та взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів / учениць між собою та з дорослими;

- формування в учня / учениці активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;
- плекання в учнів / учениць любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Базова середня освіта передбачає поділ на два цикли: адаптаційний (5–6 роки навчання) і базове предметне навчання (7–9 роки навчання), що ґрунтуються на врахуванні вікових особливостей дітей, стану їхнього фізичного, психічного й інтелектуального розвитку, права на освіту осіб з особливими освітніми потребами та їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів / учениць на основі компетентнісного підходу визначено за освітніми галузями на відповідному циклі базової середньої освіти в Державному стандарті.

Для кожної освітньої галузі визначено:

- мету, єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти;
- компетентнісний потенціал, що позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання;
- обов'язкові результати навчання учня / учениці;
- рекомендовану, мінімальну та максимальну кількість навчальних годин за циклами навчання (5–6, 7–9 класи).

Мовно-літературна освітня галузь охоплює українську мову та літературу, мови й літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту.

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють літературною українською мовою, читають інформаційні й художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного й національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі

Ключові компетентності	Уміння	Ставлення
<p>Вільне володіння державною мовою</p>	<p>сприймати (зокрема читати інформаційні й художні тексти класичної та сучасної літератури (української і зарубіжних), розуміти, перетворювати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформацію;</p> <p>висловлювати думки, почуття, погляди в усній та письмовій формі;</p> <p>використовувати вербальні та невербальні засоби в різноманітних міжособистісних, соціальних і культурних контекстах;</p> <p>дотримуватися культури мовлення та норм мовленнєвого етикету, ураховувати культурні й особистісні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;</p> <p>адаптуватися до змінюваних умов спілкування, розв'язувати нестандартні завдання з використанням потенціалу української мови та відповідних</p>	<p>поцінування української мови як чинника національної та громадянської ідентичності;</p> <p>готовність спілкуватися державною мовою;</p> <p>бажання використовувати українську мову в усіх сферах життя;</p> <p>прагнення до ненасильницької комунікації.</p>

	комунікативних стратегій.	
Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	<p>сприймати (зокрема читати рідною мовою), розуміти, перетворювати, аналізувати та інтерпретувати, оцінювати інформацію;</p> <p>висловлювати думки, почуття, погляди в усній та письмовій формі рідною мовою;</p> <p>адаптуватися до умов спілкування в багатомовному середовищі з використанням потенціалу рідної мови та відповідних комунікативних стратегій, урахувати культурні та особистісні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;</p> <p>використовувати власний мовленнєвий досвід для вивчення іноземних мов;</p> <p>пояснювати роль/значення мовних явищ та системи понять, за допомогою яких формується картина світу носіїв іноземної мови;</p> <p>використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних</p>	<p>поцінування рідної мови як чинника етнокультурної ідентичності;</p> <p>готовність спілкуватися рідною мовою;</p> <p>потреба в читанні рідною мовою;</p> <p>готовність до міжкультурного діалогу;</p> <p>розуміння важливості оволодіння іноземними мовами для міжкультурного спілкування;</p> <p>відкритість до вивчення іноземних мов;</p> <p>готовність спілкуватися іноземними мовами;</p> <p>дотримання культури</p>

	<p>комунікативних намірів; використовувати іноземні мови для розширення читацького досвіду, читацьких інтересів.</p>	<p>спілкування, прийнятої в сучасному суспільстві, повага до культурних та особистісних відмінностей співрозмовників, усвідомлення й урахування переваг та/або обмежень окремих груп чи осіб, виявлення розуміння і співпереживання; толерантність до представників іншого народу, носіїв іншої мови, культури, звичаїв і способу життя; розуміння потреби популяризації України у світі засобами іноземних мов.</p>
Математична компетентність	<p>установлювати причиново-наслідкові зв'язки, виокремлювати головну та другорядну інформацію; формулювати визначення, логічно обґрунтовувати висловлену думку; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема) для розв'язання комунікативних завдань.</p>	<p>готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних проблем.</p>
Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	<p>висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і</p>	<p>прагнення поглиблювати уявлення про цілісну наукову картину світу для</p>

	мовленнєвих засобів, зокрема іноземної мови.	суспільно-технологічного розвитку.
Інноваційність	<p>презентувати власні ідеї, бачення, інноваційні погляди зрозуміло, грамотно, креативно, використовуючи доцільні засоби вираження мовлення;</p> <p>мобілізувати ресурси (зокрема нематеріальні та цифрові) через комунікацію для провадження інноваційної діяльності;</p> <p>ефективно використовувати різні комунікативні стратегії і тактики для розв'язання життєво важливих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності.</p>	відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї, спонукати до цього інших осіб.
Екологічна компетентність	<p>використовувати потенціал текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) щодо висвітлення діяльності людини як частини природи;</p> <p>використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, формування екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства.</p>	інтерес до здобутків українських і зарубіжних авторів, які зробили вагомий внесок у формування та поширення ідей сталого розвитку суспільства.
Інформаційно-комунікаційна	використовувати різні види	задоволення пізнавального

<p>компетентність</p>	<p>сприймання текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) для пошуку, обробки, аналізу та добору інформації; діяти за алгоритмом у процесі складання плану для розв'язання комунікативних завдань; комунікувати грамотно й безпечно в інформаційному та цифровому просторах; розрізняти емоції інших осіб в акті комунікації; виявляти адаптивність до мінливих реалій світу, креативність, прагнення до досягнень і саморозвитку; орієнтуватися в інформаційній екосистемі та світовому медіасередовищі, протидіяти операціям маніпулятивного впливу в епоху інтернету (Додаток Е); використовувати сучасні цифрові технології для розширення читацького досвіду та кола читацьких інтересів (Додаток Г).</p>	<p>інтересу в інформаційному середовищі; прагнення етично взаємодіяти у віртуальному просторі; готовність дотримуватися авторських прав; прагнення особистісного розвитку як компетентного мовця і читача за допомогою цифрових технологій.</p>
<p>Навчання впродовж життя</p>	<p>визначати власні комунікативні потреби, цілі та способи їх досягнення;</p>	<p>прагнення вдосконалювати власне мовлення впродовж життя, розвивати мовну інтуїцію;</p>

	<p>використовувати ефективні прийоми вивчення державної/рідної/іноземної мов з урахуванням власних стратегій навчання;</p> <p>постійно збагачувати власний словниковий запас через використання словників і довідкових ресурсів, зокрема цифрових;</p> <p>здійснювати самооцінку результатів діяльності, рефлексію;</p> <p>користуватися різними видами бібліотек (публічними, спеціальними і спеціалізованими) та орієнтуватися в бібліотечних ресурсах.</p>	<p>усування власних мовних і комунікативних бар'єрів, усвідомлення та подолання стереотипів мовленнєвої поведінки, формування стресостійкості й гнучкості (Додаток Ж);</p> <p>розуміння ролі читання текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) українських і зарубіжних авторів для гармонійного розвитку, самонавчання і самовдосконалення;</p> <p>прагнення збагачувати читацький і мовленнєвий досвід.</p>
<p>Громадянські та соціальні компетентності</p>	<p>аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію, виявляти лідерство;</p> <p>використовувати комунікативні навички та багатомовність для ефективного ведення міжкультурного діалогу, соціального впливу;</p> <p>унікати дискримінування інших осіб у своїх висловлюваннях та діях;</p> <p>критично оцінювати інформацію з різних джерел, формувати та</p>	<p>плекання українських національних і громадянських цінностей, актуалізованих у текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів;</p> <p>шанування української культури, толерантне ставлення до культур інших народів;</p> <p>відкритість до культурного різноманіття за допомогою вивчення мови (мов) та здійснення</p>

	<p>обстоювати особистісні ціннісні орієнтири, спираючись на цінності українського народу, його історико-культурні надбання і традиції в європейському ціннісному контексті (Додаток Д);</p> <p>використовувати ефективні комунікативні стратегії для співпраці в групі, виявляти культуру слухання;</p> <p>використовувати мову ненасильницького спілкування;</p> <p>ураховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби;</p> <p>ураховувати особистісні та культурні відмінності співрозмовників, переваги та/або обмеження окремих груп чи осіб;</p> <p>застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою для здоров'я;</p> <p>конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах із дотриманням принципів свободи особистості;</p>	<p>міжкультурної комунікації;</p> <p>повага до права та законодавства щодо забезпечення функціонування української мови як державної;</p> <p>утвердження права на власну думку;</p> <p>готовність до налагодження контактів з іншими особами з використанням різноманітних мовних засобів;</p> <p>прагнення до пізнання суспільного досвіду України та інших держав через мову та культуру, зокрема літературні твори українських і зарубіжних авторів, медіатексти;</p> <p>усвідомлення взаємозалежності учасників комунікації.</p>
--	--	--

	виявляти в текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів соціально важливий зміст.	
Культурна компетентність	<p>використовувати мову для духовного, культурного й національного самовираження;</p> <p>читати, аналізувати й інтерпретувати тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) українських і зарубіжних авторів;</p> <p>сприймати та осмислювати цінності, актуалізовані в текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів;</p> <p>використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду та збагачення досвіду;</p> <p>створювати оригінальні тексти для вираження власних ідей, досвіду та почуттів з використанням відповідних художніх засобів;</p> <p>добирати тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) для задоволення власних пізнавальних та естетичних потреб.</p>	<p>потреба в читанні художньої літератури для задоволення та рефлексії над прочитаним;</p> <p>поцінування художньої літератури як мистецтва слова в контексті духовних надбань людства;</p> <p>відкритість до міжкультурної комунікації, усвідомлення індивідуальних і соціальних стереотипів, що можуть міститися в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті);</p> <p>зацікавленість світовими культурними здобутками;</p> <p>готовність сприймати літературний твір як структуру, відкрити до читацьких інтерпретацій у часі та просторі.</p>

<p>Підприємливість та фінансова грамотність</p>	<p>ініціювати усну, письмову й онлайн-взаємодію державною/рідною/іноземною мовами для розвитку ідеї та її реалізації;</p> <p>презентувати власну ідею та ініціативи зрозуміло, грамотно, з використанням доцільних виражальних засобів української мови;</p> <p>використовувати комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень;</p> <p>описувати державною/рідною/іноземною мовами власні вміння та компетентності стосовно варіантів кар'єри, розвитку підприємницьких і соціальних ініціатив;</p> <p>пояснювати значення заощадження, інвестування, запозичення, страхування тощо, зокрема на прикладі літературних творів українських і зарубіжних авторів;</p> <p>обговорювати планування доходів та витрат за допомогою ефективних комунікативних стратегій;</p> <p>використовувати фінансові</p>	<p>готовність брати відповідальність за себе та інших осіб;</p> <p>відповідальне ставлення до мовленнєвого вчинку;</p> <p>розуміння ролі комунікативних умінь, читацького досвіду для успішної самореалізації, зокрема у професійній кар'єрі та діловому середовищі;</p> <p>усвідомлення важливості володіння державною мовою та спілкування рідною/іноземною мовами для забезпечення добробуту і фінансового успіху;</p> <p>готовність обстоювати важливість збільшення доходу, ощадливості та раціонального використання коштів.</p>
---	--	--

Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, індивідуальний, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів / учениць; їхні потреби та інтереси, які мотивують до активного навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є такі **вміння**:

1) читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання та усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) в різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану й очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, увиразнювати власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів;

2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, тобто словесно передавати думки, почуття, переконання, зважаючи на мету та учасників комунікації, обираючи для цього відповідні мовленнєві стратегії;

3) критично і системно мислити, щоб визначати характерні ознаки явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язки, формувати вміння аналізувати й оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, брати до уваги протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;

4) логічно обґрунтовувати позицію на рівні, що передбачає здатність висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування як судження і висновки, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;

5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї;

6) виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень для розв'язання проблем, активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, уміння брати на себе відповідальність;

7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і перешкоджати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність;

8) оцінювати ризики, що передбачає вміння розрізняти прийнятні й неприйнятні ризики, зважаючи на істотні чинники;

9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які спричинюють їх появу, досягнення поставлених цілей із прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків і наслідків;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Базові знання мовно-літературної освітньої галузі

Інформація: джерело інформації; інформація текстова, графічна, числова тощо; достовірність, новизна, актуальність і несуперечливість інформації; надійність і ненадійність джерел інформації; критерії добору і способи пошуку інформації; відкрита і прихована інформація; факти й судження; маніпуляція та пропаганда.

Комунікація: комунікативна взаємодія; ситуація спілкування; адресат, адресант; форма і зміст повідомлення; мета і позиція мовця; комунікативні наміри співрозмовників; важливі та другорядні деталі повідомлення; прихований зміст повідомлення; вербальні й невербальні засоби; типові стратегії мовленнєвої взаємодії; аргументація; інтонаційні засоби; емоційний стан співрозмовників; формули мовленнєвого етикету; жанрові форми мовлення; різноманітні стратегії продукування ідей; принципи етики спілкування, норми літературної вимови; соціокультурні норми; стереотипи, протидія та попередження дискримінації, цькування (булінгу); протидія пропаганді та маніпуляції; ненасильницька комунікація; суспільно-культурний контекст; цифрове середовище; безпечна поведінка у цифровому просторі; онлайн-взаємодія; форми презентації; академічна доброчесність.

Текст: різновиди текстів (одиночні і множинні, цілісні, перервані та змішані); опис, розповідь, роздум; стилі й жанри; структура тексту; фрагментарні тексти; зміст прочитаного; тема; мікротема; ідея; проблеми в тексті; підтекст; культурно-історичний контекст; гіпертекст у медіатексті; особистий і суспільний досвід; мета читання (для отримання інформації, виконання завдань, розвитку естетичного досвіду).

Літературний твір: художні твори українських і зарубіжних авторів; література корінних народів і національних меншин; актуальна національна та загальнолюдська, зокрема морально-етична, проблематика творів; роди й жанри

літератури; зміст і форма літературного твору (тема, ідея, фабула, сюжет, композиція, художні образи, поетика); літературний твір в історико-культурному контексті; літературно-мистецькі епохи, напрями, течії та стилі; індивідуальний стиль; естетична цінність літературного твору; відкритість творів літератури до інтерпретації; художній переклад; читацький досвід, емоційний стан читача.

Мовні засоби: мова як система; мовні одиниці різних рівнів, їхні характерні ознаки та функції в мовленні; мова як відображення картини світу; мовна норма та її динамічність в історико-культурному контексті; помилка; засоби художньої виразності.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів із мовно-літературної освітньої галузі передбачають, що учень / учениця:

- взаємодіє з іншими особами в усній формі, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, зокрема інформаційних та художніх текстах класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), медіатекстах, та використовує інформацію для збагачення власного досвіду й духовного розвитку;
- висловлює власні думки, почуття, ставлення та ідеї, взаємодіє з іншими особами у письмовій формі, зокрема інтерпретуючи інформаційні й художні тексти класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних); у разі потреби взаємодіє з іншими особами в цифровому просторі, дотримується норм літературної мови;
- досліджує індивідуальне мовлення, використовує мову для власної мовної творчості, спостерігає за мовними та літературними явищами, аналізує їх.

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учня / учениці, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності школярів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством.

Модельна навчальна програма з української мови для 5–9 класів з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти, розроблена на основі нормативних документів: Закон України «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Модельна навчальна програма відповідає меті й ідейним засадам цих документів і реалізує загальні та конкретні очікувані результати, окреслені в них.

Навчальна програма, розроблена на основі **модельної навчальної програми**, – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів / учениць з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів (*Додатки А, Б пояснювальної записки*) із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження. Навчальні програми, що розроблені на основі модельних навчальних програм, **затверджуються педагогічною радою закладу освіти.**

Основна мета навчальної програми – розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів / учениць, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. Ми прагнемо досягти того, щоб процеси викладання та навчання були орієнтовані на учня / ученицю, мали практичну спрямованість, заохочення школярів і залучення всіх у таке навчальне середовище, у якому поважають права всіх учасників освітнього процесу.

Оскільки освіта охоплює **навчання, виховання та розвиток**, у навчальній програмі задекларовані важливі аспекти виховних завдань школи, орієнтованих на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні: гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей; соціально-політичні: свобода, демократія, культурне розмаїття, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність за рідних. Глибинність такого виховання – запорука розвитку держави.

Українська мова як державна мова України є обов'язковим предметом вивчення в закладах загальної середньої освіти. **Мета курсу української мови** в класах з навчанням мовами національних меншин полягає у виробленні в учнів / учениць мовленнєвих (комунікативних) умінь і навичок для майбутньої освітньої та суспільної діяльності. Такі уміння стануть навичками лише за умови належних знань лексичної та граматичної систем української мови, їхніх особливостей порівняно з рідною національною мовою учня / учениці.

Навчальні завдання програми:

- 1) ознайомити школярів із найважливішими відомостями з історії української мови: її походження, функціонування до набуття статусу державної, місцем серед інших мов світу;
- 2) увиразнити красу й багатство української мови, її функціональні, у т.ч. образно-виражальні та емоційно-естетичні можливості;

3) домогтися практичного засвоєння учнями / ученицями норм літературної мови (лексичних, орфоепічних, граматичних, стилістичних, а також орфографічних та пунктуаційних);

4) навчити учнів / учениць користуватися засобами української мови в різних мовленнєвих ситуаціях відповідно до мети й складу учасників комунікативного акту;

5) виробити навички контролювати своє мовлення з метою недопущення явищ мовної інтерференції, зокрема у вимові звуків, звукосполучень, формах словозміни, синтаксичної та інтонаційної організації фрази тощо.

Основні змістові лінії програми, загальноприйняті в сучасній школі, такі: мовленнєва (комунікативна), мовна, соціокультурна та діяльнісна (стратегічна).

Мовленнєва (комунікативна) лінія охоплює засвоєння практичних умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності: слухання (аудіювання), читання – це рецептивні види мовленнєвої діяльності; говоріння, письмо – продуктивні види мовленнєвої діяльності. Необхідно засвоїти зміст понять *мова й мовлення, адресат і адресант мовлення, стиль і тип (жанр) мовлення, монолог та діалог (полілог), український мовленнєвий етикет*. Значну увагу на уроках необхідно приділяти розвитку усного мовлення школярів, особливо діалогічного як найпоширенішого в мовленнєвій практиці, підвищенню культури мовлення учнів / учениць, їхньої стилістичній вправності. Стилiстичний аспект повинен бути в усіх темах курсу української мови, навіть фонетики і словотвору.

Для активної мовленнєвої діяльності школярів доцільно надавати перевагу таким темам творів, які були б безпосередньо пов'язані з реальним життям учнів / учениць, цікавили б їх, спричинювали бажання поділитися своїми думками, висловити побажання, пропозиції, подискутувати.

Уроки української мови треба структурувати так, щоб учні / учениці мали змогу виступати з усними повідомленнями, різними за стилями і жанрами; допомагати їм оволодіти культурою спілкування, мовним етикетом (відповідно до ситуації спілкування).

Збагачення словникового запасу та граматичної вправності усного й писемного мовлення учнів / учениць необхідно здійснювати систематично на кожному уроці. У доборі та поясненні слів учитель повинен орієнтуватися здебільшого на тематику майбутніх переказів і творів, дидактичний матеріал підручника, на тексти художніх творів українських письменників, які діти вивчають у відповідному класі. Необхідно розвивати в учнів / учениць уміння помічати нові слова, виокремлюючи їх із контексту, привчати школярів / школярок звертатися до вчителя за тлумаченням таких слів, навчати користуватися різнотипними словниками, довідниками та Інтернетом.

Робота з розвитку мовлення тісно пов'язана з виформуванням навичок виразного читання мовчки й уголос, які спираються на мовне чуття, що його виявляємо в умінні розрізняти наголошені й ненаголошені склади, інтонувати речення різних структур, підвищувати й понижувати голос, виокремлювати логічним наголосом слова чи групу слів у фразі, пришвидшувати й уповільнювати темп мовлення, установлювати довжину пауз, передавати «настрій» автора тексту. Зразком для учня / учениці є передовсім читання вчителя.

Мовна лінія визначає особливості фонетичної, лексичної, словотвірної, граматичної та правописної систем української мови. До її складу входять основоположні питання фонетики, лексикології та фразеології, будови слова і словотвору, морфології та синтаксису, орфографії і пунктуації, а саме: вимова звуків та позначення їх буквами; зміна звуків при словозміні та словотворенні (у зіставленні зі звуковими явищами румунської мови); особливості способів і засобів українського словотворення; специфіка граматичних значень частин мови, засобів вираження значень слів, що належать до різних частин мови; побудова речень різних структурно-семантичних типів, особливості словопорядку в реченні, специфічні засоби інтонаційного вираження емоційності тощо.

Одним із основних шляхів інтенсивного навчання української мови є застосування різних способів структурування навчального матеріалу з використанням узагальнювальних таблиць і схем, що містять основні теоретичні відомості й факти мови, об'єднані темою уроку. Подібний в українській і румунській мовах матеріал доцільно структурувати великими, логічно завершеними частинами. Специфічні для української мови факти і явища, винятки з правил учні / учениці повинні засвоювати на окремо відведеному уроці. Частково подібний матеріал, засвоєння якого зумовлене певними труднощами, варто вивчати дозовано – по одному-два параграфи за урок. Окремого підходу потребують протилежні явища: їх треба вивчати спеціально, зіставляючи з румунською мовою.

Проте *вчитель / учителька* повинні пам'ятати, що він / вона *навчає школярів нової для них мови, а не порівняльної граматики близькоспоріднених мов* (наприклад, без знання правил граматики легко засвоюється усна мова в чужомовному середовищі, але українською (як і рідною) треба грамотно говорити і писати).

Окрім логічної стрункості та смислової викінченості пропонованого обширу знань, необхідно враховувати його доступність для школярів / школярок, їхню спроможність утримати навчальний матеріал у пам'яті, яка мусить переходити з рідної мови на виучувану українську. З огляду на це в модельну навчальну програму внесено низку змін для її модернізації.

Унаслідок використання узагальнювальних таблиць і схем *вчитель / учителька*, хоч і досягає економії навчального часу, активізує пізнавальну діяльність школярів, але в закладах загальної середньої освіти з навчанням румунською

мовою варто раціонально дозувати словесну та схематичну інформацію – слухова і зорова пам'ять повинні активізуватися рівномірно. Можна пропонувати учням / ученицям самим подавати отриману інформацію у вигляді таблиць або схем, зокрема й за допомогою комп'ютера – моторна пам'ять не менш сильна.

У доборі відомостей щодо норм української літературної мови, необхідно керуватися завданням запобігати типовим для учнів / учениць помилкам (у школах із румунською мовою навчання – це орфоепічні помилки, неправильні відмінкові, родові форми іменних частин мови, особливо займенників, помилки в дієслівному керуванні, координації форм присудка і підмета, у доборі сполучних засобів у складнопідрядних реченнях тощо).

Засвоєння учнями / ученицями норм літературної мови зумовлює детальний аналіз педагогом орфоепічних і граматичних помилок у мовленні школярів, особливо в місцях двомовної практики оточення дітей, у т. ч. двомовного діалектного мовлення.

Вивчення програмового матеріалу угрунтовано на міжпредметних зв'язках. Це сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню кругозору учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання з інших предметів. Але не варто добирати теми, до яких учні / учениці обов'язково звертаються на уроках з інших предметів.

Соціокультурна лінія зреалізована здебільшого в змісті практичних завдань і вправ, які містять підручники або обирають (складають), у разі потреби, самі вчителі, у пропонованих учням / ученицям темах усних висловлювань або письмових творів (це може бути текстовий матеріал, пов'язаний з історією держави, її символами, способом життя українського народу, його звичаями, традиціями, етнографією, культурою – матеріальною, уснопоетичною, музичною тощо, у т. ч. з огляду на румунську культуру); тексти, що розкривають притаманний українцям менталітет, характерними позитивними рисами якого є шанобливість, скромність, безкорисливість, згідливість, повага до праці і людей праці, до матері, жінки-берегині тощо. Реалізація цього аспекту навчальної діяльності підпорядкована **вихованню громадянина незалежної України**, який, усвідомлюючи себе представником / представницею своєї нації, свідомий і своєї громадянської належності до держави, яка є його Батьківщиною і яка забезпечує йому / їй усі необхідні для життєдіяльності умови, у яких він / вона, володіючи державною мовою, може сповна реалізувати свої права, потреби і здібності.

Діяльнісна лінія зазвичай реалізується через уроки, які мають сприяти розвитку логічного мислення учнів / учениць, набуттю ними вмій аналізувати, зіставляти, порівнювати та узагальнювати мовні явища; наводити потрібні приклади, доводити їх доречність; добирати і систематизувати мовний матеріал відповідно до теми та основної думки висловлювання; будувати логічно правильне і композиційно завершене висловлювання; складати план (простий і

складний), тези виступу, конспекти тощо, оформляти найпоширеніші ділові папери (заяву, автобіографію, резюме, доручення, оголошення, прес-реліз та ін.), творити окремі тексти публіцистичних жанрів (допис, замітку, нарис, репортаж тощо); відрізняти факти від суджень, ідентифікувати різні види маніпуляцій, безпечно комунікувати в соціальних мережах тощо.

У процесі навчання української мови учні / учениці повинні набути вміння самостійно здобувати знання, працювати з навчальною літературою, словниками, довідниками, контролювати правильність і точність своєї мовленнєвої діяльності. Навчання повинно бути продуктивним, але не виснажливим, таким, що забезпечує міцне засвоєння учнями / ученицями таких знань з предмета, які необхідні для вільного володіння державною українською мовою. Адже для румунськомовної дитини українська мова – не іноземна (якою учень / учениця, можливо, і не скористалися б у житті), а державна – необхідна для суспільної практики.

Сучасна освітня модель за умови раціонально скомпонованих програм повинна забезпечити школярам / школяркам такі аспекти компетентностей:

- **ціннісні:** повага до людської гідності й дотримання прав людини; схвалення культурної багатоманітності; утвердження демократії, справедливості, безпристрасності, рівноправності і верховенства права;
- **практичні навички:** здатність до самоосвіти, до аналітичного та практичного мислення; вміння слухати; спостережливість, співпереживання, комунікабельність, лінгвістичні здібності, навички спілкування різними мовами; здатність долати конфлікти;
- **знання та їх критичне осмислення:** самопізнання та критична самооцінка; пізнання світу і його критичне осмислення;
- **поведінковий аспект:** відкритість щодо інших культур, вірувань, світоглядів, звичаїв; громадська самосвідомість; почуття відповідальності; почуття власної значимості; стійкість перед невизначеністю ситуації.

Навчальне навантаження в типових навчальних планах орієнтоване на «рекомендований» навчальний час, визначений базовим навчальним планом Державного стандарту для вивчення певної освітньої галузі на адаптаційному та предметному циклах навчання базової середньої освіти.

Кількість навчальних годин для вивчення української мови у навчальному плані закладу освіти, відповідно до абзацу четвертого частини третьої статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту», не може бути меншою, ніж у типовому навчальному плані.

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5–6 класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти) та 7–9 класів (цикл базового предметного навчання базової середньої освіти) закладів загальної середньої освіти сформовано для класів (груп) із навчанням мовою корінного народу або національної меншини чи з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини (додаток 2 Типової освітньої програми).

Розподіл навчального навантаження здійснено за освітніми галузями та роками навчання. Рекомендовану, мінімальну й максимальну кількість навчальних годин за освітніми галузями та роками навчання визначено відповідно до базових навчальних планів.

Додаток 2
до Типової освітньої програми для 5–9 класів
закладів загальної середньої освіти (розділ 3)

Загальний обсяг навчального навантаження для класів
з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою чи
з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	Кількість годин на тиждень і рік														
		5 клас			6 клас			7 клас			8 клас			9 клас		
		мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі
Мовно-літературна	на тиждень	11	14	3	11	14	3	10	14	4	8	14	6	8	14	6
	на рік	385	490	105	385	490	105	350	490	140	280	490	210	280	490	210

Рекомендована кількість годин на тиждень у класах

Додаток 4

до Типової освітньої програми для 5–9 класів
закладів загальної середньої освіти (розділ 4)

**Типовий навчальний план для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти
з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою
чи з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини**

Пояснювальна записка

Назва освітньої галузі	Інтегровані курси	Кількість годин на тиждень з розрахунку мінімального навчального навантаження					Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень з розрахунку мінімального навчального навантаження				
		5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас		5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас
Мовно-літературна	Інтегрований курс української мови та літератури	5	5	4	4	4	Українська мова	4	4	3	3	3

Опис інструментарію оцінювання

Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Педагогічна рада закладу загальної середньої освіти може прийняти рішення про оцінювання результатів навчання складників вибіркового освітнього компонента.

Оцінювання відповідності результатів навчання учнів / учениць, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту здійснюється у формі державної підсумкової атестації.

Оцінювання результатів навчання школярів має бути зорієнтованим на ключові компетентності й наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання у відповідній освітній галузі, визначені Державним стандартом.

Установлення відповідності між вимогами до результатів навчання учнів / учениць, визначеними Державним стандартом, та показниками їх вимірювання здійснюється відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів, визначених Міністерством освіти і науки України.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є: поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання та державна підсумкова атестація.

Річне оцінювання здійснюється за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результати такого оцінювання відображаються у свідоцтві досягнень, що видається учневі / учениці щороку. Поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів/ учениць здійснюються відповідно до вимог модельних навчальних програм із застосуванням таких основних форм та засобів:

- усної (у процесі індивідуального, групового та фронтального опитування);
- письмової, зокрема графічної (виконання діагностичних, самостійних та контрольних робіт, тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами, ментальними картами тощо);
- цифрової (за результатами тестування в електронному форматі);
- практичної (у ході організації виконання різних видів експериментальних досліджень та навчальних проєктів, виготовлення наочних матеріалів тощо).

У рамках академічної свободи педагогічні працівники закладу освіти здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети.

Спираючись на модельні навчальні програми, заклад освіти може розробляти навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними модельними навчальними програмами. Формування змісту навчальних предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів може здійснюватися через упорядкування в логічній послідовності результатів навчання кількох освітніх галузей, однієї освітньої галузі або її окремих складників.

УКРАЇНСЬКА МОВА. 6 КЛАС З НАВЧАННЯМ РУМУНСЬКОЮ МОВОЮ

4 год на тиждень, **140 год** на рік:

мовна змістова лінія – **104 год**;

мовленнєва змістова лінія (розвиток мовлення) – **34 год**;

резерв – **4 год**.

Мовна змістова лінія – 102 год	
Вступ. Краса і багатство української мови.	2 години
Повторення та узагальнення вивченого. Фонетика, графіка, орфографія, орфоепія. Будова слова. Відомості із синтаксису.	15 годин
Морфологія. Орфографія. Загальна характеристика частин мови. Іменник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.	25 годин
Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.	20 годин
Числівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.	20 годин
Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.	15 годин
Повторення та узагальнення вивченого у 6 класі	5 годин
Мовленнєва змістова лінія – 34 год	
Резервні уроки – 4 год	

Примітка. Контрольні роботи (тести, диктанти, перекази тощо) враховано в години, що їх зазначено в таблиці.

Учитель / учителька має право змінити послідовність і кількість годин для вивчення кожної теми, зокрема під час реалізації мовленнєвої змістової лінії.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ 6 КЛАСУ

Кільк. год. із мовної змістової лінії	Результати навчання	Зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (рекомендовані)
2	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - виокремлює та розрізняє мовні одиниці кожного з рівнів (звуки, частини слова, слова, форми слова, словосполучення, речення, тексти) [6 УМД 4.1.1-1]; - визначає характерні відмінності між українською мовою та рідною мовою, використовуючи такі відомості для вдосконалення власного мовлення [6 УМД 4.1.1-2]; - виокремлює та називає типові мовні явища у своєму та чужому мовленні, пояснює їх суть [6 УМД 4.1.2-1]; - аналізує нескладні в мовному плані невеликі тексти (зокрема художні тексти, медіатексти або уривки з них) з погляду наявності в них певних мовних явищ (зокрема синонімії, спільнокореневих слів тощо) [6 УМД 4.1.2-2]; 	<p>Вступ Краса і багатство української мови.</p> <p>РМ. Загальне уявлення про ситуацію спілкування. Мета спілкування.</p> <p>РМ. Засоби спілкування: вербальні (мовні) та невербальні (немовні). Ефективне спілкування.</p>	<p>Повторення термінології, потрібної для роботи з темою, або ознайомлення з новими термінопоняттями.</p> <p>Складання ментальних карт, схем, таблиць.</p> <p>Складання власних історій зі словами-винятками (у формі розповіді або діалогу).</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання (зокрема невеликі художні тексти, медіатексти або уривки з них) на загальні повсякденні теми [6 УМД 1.1.1-1]; - - відповідає на типові запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту або уривка з нього), якщо мовлення чітко артикульоване [6 УМД 1.1.2-1]; - у разі потреби перепитує співрозмовника для уточнення деталей, дотримується вивчених мовних норм [6 УМД 1.1.2-3]; - помічає типові невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для вираження прихованого змісту повідомлення, і простими фразами відтворює цей зміст [6 УМД 1.1.3-1]; - визначає типовими фразами окремі характерні особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації у відомих життєвих або навчальних ситуаціях [6 УМД 1.5.2-1]; 		
--	--	--	--

	<p>- використовує типові вербальні та невербальні засоби у знайомих ситуаціях для збагачення міжособистісної комунікації позитивними емоціями, створення комфортної атмосфери спілкування, підтримки, заохочення співрозмовників до певних дій [6 УМД 1.8.3-1];</p>		
15	<p>- творчо використовує засвоєні мовні засоби, пояснюючи простими фразами мотиви вибору відповідних засобів [6 УМД 4.2.1-1];</p> <p>- відтворює типові засоби художньої виразності для втілення власних творчих намірів [6 УМД 4.2.2-1];</p> <p>- створює прості відгуки про твори мистецтва, описи за картиною тощо для взаємодії з іншими особами [6 УМД 4.2.3-1];</p> <p>- виокремлює виразно помітні спільні та різні риси між своїм мовленням і мовленням інших осіб, урізноманітнює власне мовлення завдяки читанню художніх творів, роботі зі словниками та довідковими джерелами [6 УМД 4.2.4-1];</p> <p>- уміє пояснити, завдяки яким</p>	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Фонетика, графіка, орфографія, орфоепія.</p> <p>Співвіднесеність звуків і букв. Наголос.</p> <p>Уподібнення та спрощення приголосних. Правопис слів із м'яким знаком та апострофом.</p> <p>Написання слів іншомовного походження.</p> <p>Основа слова й закінчення змінних слів. Корінь, суфікс, префікс, закінчення – значущі частини слова. Орфограми в них.</p> <p>Написання складних слів разом і через дефіс.</p> <p>Словосполучення та речення. Види речень за метою висловлювання, за інтонацією.</p>	<p>Складання ментальних карт, схем, таблиць.</p> <p>Використання онлайн опитувальників (Mentimeter).</p> <p>Розгадування квестів на основі QRкодів.</p> <p>Розуміння теорії через QRкод.</p> <p>Виконання онлайн завдань на платформах LearningApps, Kahoot тощо.</p> <p>Складання власних історій зі словами-винятками (у формі розповіді або діалогу).</p>

<p>мовним, інтонаційним засобам українська мова багата, мелодійна, самодостатня [6 УМД 4.1.1-2-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - використовує українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву [6 УМД 4.1.1-2-2]; - виявляє цікавість до способу життя та культури українців [6 УМД 4.1.1-2-3]; - цінує українську мову як державну чинник національної ідентичності [6 УМД 4.1.1-2-4]; - усвідомлює, що, вивчаючи державну мову, збагачує рідну, готується до міжкультурного діалогу [6 УМД 4.1.1-2-5]; - знає, що вивчають фонетика, графіка, орфоепія, орфографія [6 УМД 4.1.1-1-1]; - уміє співвідносити звуки та букви, вимовляти звуки і ставити наголос у словах відповідно до норм української літературної мови [6 УМД 4.1.2-1-1]; - визначає причину уподібнення та спрощення в групах приголосних [6 УМД 4.1.2-1-2]; 	<p>Члени речення (у тому числі однорідні члени).</p> <p>Звертання. Розділові знаки у простому реченні.</p> <p>Просте і складне речення. Кома між частинами складного речення.</p> <p>Пряма мова та діалог (полілог). Розділові знаки при прямій мові й діалозі.</p> <p>РМ. Текст. Тема, основна думка. Ключові слова в тексті. Засоби міжфразового зв'язку речень у тексті.</p> <p>РМ. Діалог. Телефонна розмова, яка передбачає уникнення небажаного й небезпечного спілкування.</p>	
---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> - застосовує практично основні правила написання м'якого знака, апострофа і правила, коли м'який знак чи апостроф не пишуть [6 УМД 4.1.2-2-1]; - віднаходить основу слова і закінчення змінюваних слів, корінь, префікс, суфікс; добирає спільнокореневі слова [6 УМД 4.1.2-1-3]; - правильно пише слова із зазначеними орфограмами [6 УМД 4.2.2-1-1]; - складає словосполучення та речення; визначає види речень [6 УМД 4.2.1-1-1]; - розставляє розділові знаки у простому та складному реченнях, у діалозі, при прямій мові [6 УМД 4.1.2-2-2]; - порівнює лінгвістичні й культурні явища рідної та державної мов [6 УМД 4.1.1-2-6]; - прагне поглиблювати знання з державної мови, щоб грамотно і безпечно комунікувати в формаційному просторі, розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм [6 УМД 4.2.2-1-2]; 		
--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - ураховує вплив слова на фізичне та психічне здоров'я людини, відповідально використовує мовні виражальні засоби [6 УМД 4.2.4-1-1]; - уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання (зокрема невеликі художні тексти, медіатексти або уривки з них) на загальні повсякденні теми [6 УМД 1.1.1-1]; - відповідає на типові запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту або уривка з нього), якщо мовлення чітко артикульоване [6 УМД 1.1.2-1]; - розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до почутого з використанням простих формул етикету [6 УМД 1.1.2-2]; - у разі потреби перепитує співрозмовника для уточнення деталей, дотримується вивчених мовних норм [6 УМД 1.1.2-3]; - помічає типові невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, темп, паузи, міміку, жести, пози), 		
--	--	--	--

	<p>використані для вираження прихованого змісту повідомлення, і простими фразами відтворює цей зміст [6 УМД 1.1.3-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - перефразовує окремі репліки в діалозі [6 УМД 1.2.1-3]; - робить нотатки за почутим повідомленням, зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому повідомленні, якщо запропонована інформація проста, добре структурована, подана повільно та чітко [6 УМД 1.2.2-2]; - визначає ключові слова в почутому тексті, медіатексті на знайомі теми [6 УМД 1.3.1-3]; - формулює простими фразами тему й основну ідею почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту, медіатексту або уривка з нього) [6 УМД 1.3.1-3]; - указує на виразні особливості форми усного повідомлення, зумовлені його змістом, і типовими фразами пояснює цей зв'язок [6 УМД 1.4.3-1]; - ініціює та підтримує діалог на відому тематику в типових ситуаціях спілкування [6 УМД 1.6.1-1]; 		
--	--	--	--

	<p>- висловлює (доброзичливо) своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації чи недостатнє розуміння її [6 УМД 1.6.1-2];</p> <p>- окреслює з використанням типових фраз характерні ознаки будови нескладних у мовному плані невеликих текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів або уривків із них) різних стилів, типів і жанрів мовлення [6 УМД 2.2.6-2];</p>		
25	<p>- знає, що вивчає морфологія; уміє розпізнавати самостійні та службові частини мови, вигук [6 УМД 4.1.1-1-1];</p> <p>- усвідомлює загальне значення іменника, його морфологічні ознаки, правильно відмінює іменники, визнає їхні граматичні ознаки та синтаксичну роль [6 УМД 4.1.1-1-1];</p> <p>- усвідомлює особливості української мови в уживанні відмінкових форм іменників із прийменниками, відмінність таких форм від форм рідної мови [6 УМД 4.1.1-2-2];</p>	<p>Морфологія. Орфографія. Загальна характеристика частин мови. Іменник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Іменники, що означають назви істот і неістот (повторення). Загальні та власні назви. Велика буква й лапки у власних назвах. Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду. Число іменників (повторення). Іменники, що мають форму тільки однини або тільки множини (загальне ознайомлення).</p>	<p>Пошук іменників у тексті, їх характеристика. Спостереження над зміною імені іменника та його закінчень у поєднанні з різними словами. Побудова словосполучень у поєднанні іменника з іншими частинами мови. Пошукова діяльність учнів. Виконання завдань за допомогою опори (конспекту) на теоретичний матеріал. Заповнення слів, речень із пропущеними.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - віднаходить слова з вивченими орфограмами та пояснює їх правилами [6 УМД 4.1.2-1-1]; - записує правильно слова з вивченими орфограмами, віднаходить і виправляє в чужому і своєму тексті помилки на вивчені правила [6 УМД 4.1.2-1-2]; - характеризує іменники за відмінами; правильно відмінює іменники [6 УМД 4.1.2-2-1]; - визначає способи творення іменників; правильно записує іменники з суфіксами, у яких є букви <i>e, u, i</i> [6 УМД 4.1.2-2-2]; - віднаходить в іменниках суфікси, пояснює особливості їх написання [6 УМД 4.1.2-2-3]; - утворює імена по батькові, уміє їх записувати і правильно відмінювати [6 УМД 4.2.1-1-1]; - використовує правильно відмінювані та невідмінювані іменники у мовленні [6 УМД 4.2.1-1-2]; - використовує відмінкові закінчення іменників I–IV відмін, а 	<p>Відмінки іменників. Кличний відмінок в українській мові.</p> <p>Типи відмін іменників. Відмінювання іменників I відміни. Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Відмінювання іменників III і IV відмін.</p> <p>Особливості відмінювання іменників, що функціонують тільки в множині. Незмінювані іменники іншомовного походження (загальне ознайомлення).</p> <p>Основні способи творення іменників, найчастіше вживані суфікси: <i>ок-, -ник-, -ар-, -уся-, -іст- (-ист-), -ство (-цтво), -тель, -ець, -ач</i> (на вибір учителя).</p> <p>Букви <i>e, u, i</i> в суфіксах <i>-ечок-, -ечк-, -ичк-, -інн(я), -енн(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о)</i>.</p> <p><i>Не</i> з іменниками.</p> <p>Написання та відмінювання чоловічих та жіночих імен по батькові. Відмінювання окремих типів прізвищ в українській мові.</p> <p>Розбір іменника як частини мови.</p>	<p>Переклад словосполучень та речень із румунської мови українською.</p> <p>Створення листівок, запрошень, листів із використанням імен, по батькові.</p> <p>Складання словосполучень із незмінюваними іменниками.</p> <p>Створення творчих проєктів.</p> <p>Ведення дискусії на актуальні теми, що потребують уживання звертань до співрозмовника, згадування імен у соціальних мережах.</p> <p>Пошук інформації в мережі Інтернет. Систематизація отриманої інформації.</p> <p>Виконання тестів ЗНО (ДПА) минулих років на зазначену тему.</p>
---	---	--

<p>також незмінювані іменники [6 УМД 4.2.1-1-3];</p> <ul style="list-style-type: none"> - уміє утворювати, записувати й відмінювати чоловічі та жіночі імена по батькові; відмінює окремі типи прізвищ [6 УМД 4.2.2-1-1]; - виконує повний розбір іменника як частини мови [6 УМД 4.2.3-1-1]; - використовує ефективно засвоєні знання та комунікативні стратегії для співпраці в групі [6 УМД 4.2.3-1-2]; - здійснює самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію [6 УМД 4.2.4-1-1]; - користується різними джерелами довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо) [6 УМД 4.2.4-1-2]; - використовує інтернет-ресурси для отримання нових знань так, щоб не зашкодити здоров'ю [6 УМД 4.2.4-1-3]; - розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до 	<p>РМ. Читання. Види та способи читання. Вибіркове читання.</p> <p>РМ. План тексту Види плану. Усний переказ тексту.</p> <p>РМ. Письмовий переказ тексту.</p>	
---	--	--

<p>почутого з використанням простих формул етикету [6 УМД 1.1.2-2];</p> <ul style="list-style-type: none"> - вибірково переказує зміст почутого невеликого художнього тексту, медіатексту або уривка з нього, що стосується типової передбачуваної ситуації, підпорядковуючи намір висловлення темі й основній думці [6 УМД 1.2.1-2]; - робить нотатки за почутим повідомленням, зокрема визначає ключові слова та фрази в почутому повідомленні, якщо запропонована інформація проста, добре структурована, подана повільно та чітко [6 УМД 1.2.2-2]; - самостійно використовує окремі способи та засоби візуалізації почутого повідомлення (тексту, медіатексту) для відтворення основного змісту та окремих важливих деталей, структурування інформації [6 УМД 1.2.3-1]; - віднаходить у почутому повідомленні (тексті) відповіді на запитання, що стосуються повсякденних тем [6 УМД 1.3.1-1]; 		
--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - визначає ключові слова в почутому тексті, медіатексті на знайомі теми [6 УМД 1.3.1-3]; - визначає важливі мікротеми, окремі важливі деталі в добре структурованому усному повідомленні, спільне й відмінне в повідомленнях інших осіб на знайомі повсякденні теми за умови чіткого нормативного мовлення [6 УМД 1.4.1-2], [6 УМД 1.4.2-1]; - указує на виразні особливості форми усного повідомлення, зумовлені його змістом, і типовими фразами пояснює цей зв'язок [6 УМД 1.4.3-1]; - розпізнає наявні в почутому основні факти, судження та аргументи, якщо інформація проста, добре структурована, подана повільно та чітко [6 УМД 1.4.6-1]; - читає нескладні в мовному плані невеликі тексти (зокрема художні тексти, медіатексти або уривки з них) різних функціональних стилів і мовленнєвих жанрів на відому й частково нову тематику, у яких значення незнайомих слів розкривається контекстно та/або через 		
--	---	--	--

	<p>ілюстративний матеріал [6 УМД 2.1.1-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідає на запитання щодо функцій основних складників друкованого чи цифрового текстового джерела інформації (заголовка, змісту, анотації, бібліографічних даних тощо), розрізняє складники структури нескладного в мовному плані невеликого тексту (медіатексту чи уривка з нього) [6 УМД 2.1.2-1]; - використовує заголовок, зміст і анотацію для оптимізації роботи з текстом; [6 УМД 2.1.2-2]; - співвідносить зміст сприйнятого нескладного в мовному плані невеликого тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту або уривка з нього) із загальним історичним і культурним контекстом [6 УМД 2.1.3-1]; - визначає головну й важливу другорядну інформацію в нескладному в мовному плані невеликому тексті (медіатексті) [6 УМД 2.2.2-2]; - виокремлює основні мікротеми в нескладному в мовному плані невеликому тексті (зокрема 		
--	---	--	--

	<p>художньому тексті, медіатексті або уривку з нього [6 УМД 2.2.3-2];</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає виразно простежувані спільні й різні елементи змісту подібних за певними ознакам нескладних у мовному плані невеликих текстів [6 УМД 2.2.4-1]; - поєднує інформацію, подану в різні способи (словесно, графічно тощо) у межах одного або кількох нескладних у мовному плані невеликих текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів або уривків із них) знайомої тематики [6 УМД 2.2.5-1]; - пропонує буквальне тлумачення прочитаного [6 УМД 2.2.6-3]; - формулює висновки на основі аналізу нескладних у мовному плані невеликих текстів на знайому тематику [6 УМД 2.2.7-1]; - висловлює в усній та/або письмовій формі власні почуття, враження, зумовлені прочитаним текстом, ставлення до зображених у нескладному в мовному плані невеликому тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті або уривку з нього) людей, подій, 		
--	---	--	--

	<p>ситуацій, явищ тощо, використовуючи типові фрази [6 УМД 2.3.2-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - обґрунтовує простими фразами значення інформації, здобутої з прочитаного нескладного в мовному плані тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту або уривка з нього), для виконання завдань [6 УМД 2.5.2-1]; 		
20	<ul style="list-style-type: none"> - знає визначення прикметника, його морфологічні ознаки, основні способи творення [6 УМД 4.1.1-1-1]; - розпізнає прикметники в тексті, визначає групу прикметників за значенням, його граматичні ознаки, правильно утворює ступені порівняння прикметників, використовує ступеньовані форми в мовленні [6 УМД 4.1.1-2-1]; - визначає роль прикметника в реченні [6 УМД 4.1.2-1-1]; - правильно поєднує прикметники з іменниками, дотримується порядку слів у реченні [6 УМД 4.1.2-1-1]; - віднаходить вивчені орфограми та пояснює їх за допомогою правил, записує суфіксальні форми та складні прикметники відповідно до норм 	<p>Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Якісні, відносні та присвійні прикметники. Повні та короткі форми прикметників.</p> <p>Ступені порівняння якісних прикметників. Утворення вищого ступеня порівняння прикметників за допомогою суфікса <i>iш</i> або <i>ш</i> чи слів <i>більш</i> або <i>менш</i>, найвищого ступеня порівняння прикметників за допомогою часток (префіксів) <i>най</i>, <i>як</i>, <i>що</i>.</p> <p>Прикметники твердої та м'якої груп, їх відмінювання.</p> <p>Способи творення прикметників: а) творення якісних прикметників від іменників (-н-, -к-, -ат-, -ист-); б) творення</p>	<p>Пошук прикметників у тексті, їх характеристика.</p> <p>Пошукова діяльність учнів.</p> <p>Виконання завдань за допомогою опори (конспекту) на теоретичний матеріал.</p> <p>Заповнення слів, речень із пропусками.</p> <p>Переклад словосполучень та речень із румунської мови українською з використанням прикметників.</p> <p>Використання коротких форм прикметників у власному мовленні.</p> <p>Утворення ступенів порівняння від якісних прикметників.</p> <p>Утворення прикметників із певним емоційним відтінком.</p>

<p>(вивчені орфограми) [6 УМД 4.1.2-2-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає спосіб творення прикметника, засоби творення, аналізує, від якої частини мови можуть утворюватися прикметники [6 УМД 4.1.2-2-2]; - уміє утворювати прикметники з відповідним емоційним відтінком значення; знає прикметники з префіксами <i>ультра-</i>, <i>екстра-</i>, <i>архі-</i>, а також <i>пре</i> [6 УМД 4.2.1-1-1]; - вивчає морфологію державної мови з використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж, створює інформаційні об'єкти українською мовою [6 УМД 4.2.1-1-2]; - пише правильно частку <i>не</i> з прикметниками, <i>-н-</i> і <i>-нн-</i> у прикметниках, пояснює правила написання [6 УМД 4.2.2-1-1]; - віднаходить і виправляє помилки відповідно до вивчених правил [6 УМД 4.2.3-1-1]; - виконує повний розбір прикметника як частини мови (відповідно до вивчених ознак) [6 УМД 4.2.3-1-2]; 	<p>якісних прикметників від дієслів (<i>-лив-</i>, <i>-к-</i>, <i>-уч-</i>, <i>-юч-</i>); в) творення відносних прикметників від іменників (<i>-ськ-</i>; <i>-зьк-</i>; <i>-цьк-</i>; <i>-н-</i>; <i>-ан-</i>; <i>-ян-</i>; <i>-ов-</i>; <i>-ев-</i>).</p> <p>Найпоширеніші префікси при творенні прикметників: <i>без</i>, <i>не</i>.</p> <p>Перехід прикметників в іменники.</p> <p><i>Не</i> з прикметниками.</p> <p>Одна й дві букви <i>н</i> у прикметниках.</p> <p>Написання складних прикметників разом і з дефісом.</p> <p>Розбір прикметника як частини мови.</p> <p>РМ. Читання мовчки.</p> <p>РМ. Повторення вивченого про типи мовлення. Роль опису в різних мовленнєвих жанрах.</p> <p>РМ. Оголошення. Рекламний текст.</p> <p>РМ. Аудіювання.</p>	<p>Використання онлайн-ігор, вікторин.</p> <p>Складання словосполучень, речень із використанням прикметників.</p>
---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> - оцінює критично результати людської діяльності [6 УМД 4.2.3-1-3]; - користується ефективно навчальними стратегіями для самостійного вивчення тем [6 УМД 4.2.4-1-1]; - використовує комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій і рішень [6 УМД 4.2.4-1-2]; - спостерігає, аналізує, проводить мовні експерименти [6 УМД 4.2.4-1-3]; - спілкується державною мовою за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій [6 УМД 4.2.4-1-4]; - застосовує критично інформаційно-комунікаційні технології для пошуку, обробки, аналізу та відбору інформації [6 УМД 4.2.4-1-5]; - розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до почутого з використанням простих формул етикету [6 УМД 1.1.2-2]; 		
--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - характеризує вплив окремих виразних (чітко артикульованих) деталей, зокрема художніх деталей, на сприйняття слухачем (адресатом) змісту почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту, медіатексту або уривка з нього) [6 УМД 1.5.3-1]; - оформляє власне невелике типове висловлення, ураховуючи основні принципи академічної доброчесності [6 УМД 3.1.3-1]; - складає та оформляє невелике типове власне висловлювання згідно з основними мовними нормами [6 УМД 3.1.4-1]; - добирає доречні типові засоби художньої виразності для оформлення невеликого типового власного висловлювання [6 УМД 3.1.4-2]; - корегує написане на основі проведеного аналізу [6 УМД 3.3.2-2]; змінює окремі частини написаного відповідно до теми й мети [6 УМД 3.3.2-3]; - демонструє здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування [6 УМД 3.3.3-2]; 		
--	---	--	--

<p>20</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює загальне значення числівника, його морфологічні ознаки, особливості сполучуваності з іншими словами у реченні [6 УМД 4.1.1-1-1]; - розпізнає числівники, визначає їхні граматичні ознаки, правильно вживає числівники для позначення дат [6 УМД 4.1.1-2-1]; - утворює відмінкові форми числівників, зокрема паралельні, й вживає їх у мовленні [6 УМД 4.1.2-1-1]; - розпізнає прості й складні числівники, правильно їх записує [6 УМД 4.1.2-1-1]; - віднаходить вивчені орфограми, пояснює їх за допомогою орфографічних правил, правильно записує числівники з вивченими орфограмами; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила [6 УМД 4.1.2-2-1]; - уміє аналізувати родинний бюджет і пропонує варіанти його раціонального розподілу [6 УМД 4.2.1-1-1]; - оцінює економічні ініціативи та екологічну діяльність; відмінює 	<p>Числівник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Розряди числівників за значенням. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) та порядкові.</p> <p>Числівники прості, складні та складені.</p> <p>Відмінювання кількісних числівників. Знак м'якшення на кінці числівників та перед закінченням у непрямих відмінках (загальне ознайомлення).</p> <p>Відмінювання порядкових числівників.</p> <p>Правильне вживання числівників для позначення дат, часу (годин) (<i>із двадцять четвертим серпня, вісімнадцяте лютого, п'ята година ранку, сімнадцята година двадцять хвилин, о чотирнадцятій годині</i> тощо).</p> <p>Розбір числівника як частини мови.</p> <p>Диктант.</p>	<p>Пошук числівників у тексті, їх характеристика.</p> <p>Виконання вправ на розрізнення кількісних і порядкових числівників.</p> <p>Написання складних і складених числівників. Написання разом порядкових числівників із <i>тисячний</i> (загальне ознайомлення).</p> <p>Утворення словосполучень із іменниками та числівниками.</p> <p>Створення листівок-запрошень із зазначенням дати та часу.</p> <p>Перетворення цифрового тексту на буквенний.</p> <p>Складання сімейного бюджету.</p> <p>Розв'язування кросвордів, хмаринок слів.</p> <p>Виконання онлайн-вправ.</p> <p>Написання різних видів диктантів.</p>
-----------	---	---	---

<p>правильно порядкові числівники; зокрема ті, що позначають дати [6 УМД 4.2.1-1-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - виконує розбір числівника як частини мови [6 УМД 4.2.3-1-1]; - формулює точні визначення державною мовою та логічно обґрунтовує висловлену думку [6 УМД 4.2.3-1-2]; - розв'язує комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логічно-математичний інтелект [6 УМД 4.2.4-1-1]; - використовує математичні методи (графіки, схеми) для розв'язання комунікативних завдань [6 УМД 4.2.4-1-2]; - виявляє лідерські якості [6 УМД 4.2.4-1-3]; - уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання (зокрема невеликі художні тексти, медіатексти або уривки з них) на загальні повсякденні теми [6 УМД 1.1.1-1]; - відповідає на типові запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту або уривка з нього), якщо 	<p>РМ. Монологічне висловлювання. Твір-роздум за опорними словами та словосполученнями.</p> <p>РМ. Слухання. Види та цілі слухання.</p>	
---	---	--

<p>мовлення чітко артикульоване [6 УМД 1.1.2-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до почутого з використанням простих формул етикету [6 УМД 1.1.2-2]; - у разі потреби перепитує співрозмовника для уточнення деталей, дотримується вивчених мовних норм [6 УМД 1.1.2-3]; - помічає типові невербальні засоби (інтонацію, силу голосу, темп, паузи, міміку, жести, пози), використані для вираження прихованого змісту повідомлення, і простими фразами відтворює цей зміст [6 УМД 1.1.3-1]; - указує на конструктивні думки, критично й толерантно ставлячись до різних поглядів [6 УМД 1.4.2-2]; - висловлює (доброзичливо) своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації чи недостатнє розуміння її [6 УМД 1.6.1-2]; 		
--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - наводить кілька простих аргументів і прикладів для доведення власної позиції, використовуючи типові мовленнєві засоби [6 УМД 1.6.2-1]; - логічно структурує власне повідомлення [6 УМД 1.6.2-2]; - добирає стиль мовлення відповідно до умов спілкування в типових ситуаціях [6 УМД 1.7.1-2]; - окреслює з використанням типових фраз характерні ознаки будови нескладних у мовному плані невеликих текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів або уривків із них) різних стилів, типів і жанрів мовлення [6 УМД 2.2.6-2]; - використовує для виконання завдань актуальні та достовірні текстові/медіатекстові джерела інформації [6 УМД 2.5.2-1]; - створює нескладний у мовному плані невеликий текст (зокрема художній текст, медіатекст або уривок із нього) на основі певної графічної інформації (діаграми, графіка тощо) [6 УМД 2.6.2-1]; - оформляє власне невелике типове висловлення, ураховуючи 		
--	---	--	--

	<p>основні принципи академічної доброчесності [6 УМД 3.1.3-1];</p> <ul style="list-style-type: none"> - складає та оформляє невелике типове власне висловлювання згідно з основними мовними нормами [6 УМД 3.1.4-1]; - добирає доречні типові засоби художньої виразності для оформлення невеликого типового власного висловлювання [6 УМД 3.1.4-2]; - корегує написане на основі проведеного аналізу [6 УМД 3.3.2-2]; - змінює окремі частини написаного відповідно до теми й мети [6 УМД 3.3.2-3]; - демонструє здатність до конструктивної взаємодії у процесі редагування [6 УМД 3.3.3-2]; 		
15	<ul style="list-style-type: none"> - знає визначення займенника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; засоби творення неозначених і заперечних займенників [6 УМД 4.1.1-1-1]; - віднаходить у реченні займенники, визначає їх розряд, граматичні ознаки, правильно вживає займенники в мовленні [6 УМД 4.1.1-2-1]; 	<p>Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p> <p>Розряди займенників за значенням (загальне ознайомлення).</p> <p>Написання прийменників із займенниками окремо (повторення).</p>	<p>Пошук займенників у тексті, їх характеристика.</p> <p>Створення усних/письмових висловлювань із використанням займенників.</p> <p>Утворення словосполучень прийменник + займенник.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлює появу <i>н</i> у 3-ій особі однини особових займенників [6 УМД 4.1.2-1-1]; - записує правильно неозначені займенники, пояснює їх [6 УМД 4.1.2-2-2]; - знає правила написання займенників, зокрема з прийменниками, послуговується правилами [6 УМД 4.1.2-2-2]; - використовує правильно займенники [6 УМД 4.2.1-1-1]; - виконує розбір займенника як частини мови [6 УМД 4.2.3-1-1]; - уважно слухає монологічні/діалогічні висловлювання (зокрема невеликі художні тексти, медіатексти або уривки з них) на загальні повсякденні теми [6 УМД 1.1.1-1]; - відповідає на типові запитання за змістом почутого повідомлення (зокрема невеликого художнього тексту або уривка з нього), якщо мовлення чітко артикульоване [6 УМД 1.1.2-1]; - розуміє та відтворює основний зміст чітко структурованої інформації щодо знайомих питань, толерантно висловлює власне ставлення до 	<p>Особові та зворотний займенники, їх відмінювання; буква <i>н</i> в особових займенниках 3ї особи після прийменників (<i>він – його – йому – у нього – на ньому; вона – її – їй – на ній – у неї – з нею</i>).</p> <p>Питальні й відносні займенники, їх відмінювання.</p> <p>Неозначені та заперечні займенники, їх утворення та відмінювання. Дефіс у неозначених займенниках. <i>Ні</i> в заперечних займенниках.</p> <p>Присвійні, вказівні, означальні займенники, їх відмінювання.</p> <p>Розбір займенника як частини мови.</p> <p>РМ. Виступ на уроці. Структура виступу.</p> <p>РМ. Допис у соцмережу. Коментар. Порада.</p>	<p>Відновлення/редагування словосполучень із займенниками.</p> <p>Виконання завдань на спільних документах .</p> <p>Написання різних видів диктантів.</p> <p>Обговорення кейсів.</p> <p>Групові виконання завдань не на оцінку.</p>
--	--	---	---

	<p>почутого з використанням простих формул етикету [6 УМД 1.1.2-2];</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначає типовими фразами окремі характерні особливості, що сприяють або заважають ефективній комунікації у відомих життєвих або навчальних ситуаціях [6 УМД 1.5.2-1]; - оформляє власне невелике типове висловлення, урахувавши основні принципи академічної доброчесності [6 УМД 3.1.3-1]; - складає та оформляє невелике типове власне висловлювання згідно з основними мовними нормами [6 УМД 3.1.4-1]; - добирає доречні типові засоби художньої виразності для оформлення невеликого типового власного висловлювання [6 УМД 3.1.4-2]; - пише невеликі типові повідомлення на спеціальних захищених цифрових сервісах і в соціальних мережах [6 УМД 3.2.1-1]; - висловлюється в захищеному цифровому середовищі щодо проблем, пов'язаних із власним життєвим досвідом і сферою інтересів [6 УМД 3.2.1-2]; 		
--	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - дискутує в онлайн-середовищі на відому тематику, пов'язану з власним життєвим досвідом, навчанням, уподобаннями тощо [6 УМД 3.2.2-1]; - порівнює основні позиції учасників дискусії [6 УМД 3.2.2-2]; - толерантно обстоює з використанням типових мовних засобів власну позицію, зосереджуючись на спільних і відмінних думках учасників дискусії [6 УМД 3.2.2-3]; - дотримується норм етикету під час онлайн-спілкування [6 УМД 3.2.2-4]; - взаємодіє з іншими особами у цифровому середовищі, дбаючи про безпеку [6 УМД 3.2.3-1]; - дотримується принципів академічної доброчесності під час онлайн-взаємодії [6 УМД 3.2.3-2]; - пояснює зроблені виправлення з урахуванням вивчених правил [6 УМД 3.3.1-2]; 		
--	--	--	--

5	<ul style="list-style-type: none"> - уміє розпізнавати вивчені частини мови [6 УМД 4.1.1-1-1]; - використовує українську мову в різних життєвих ситуаціях [6 УМД 4.1.1-2-1]; - аналізує орфограми в частинах мови [6 УМД 4.1.2-1-1]; - здійснює самооцінювання досягнень [6 УМД 4.1.2-2-1]; - відповідає за результати учіння, наполегливо, внутрішньо мотивує впевненість в успіхові [6 УМД 4.2.1-1-1]; - уміє розв'язувати конфлікти в комунікативних ситуаціях: переконує, аргументує, досягає взаєморозуміння (компромісу) в ситуаціях міжкультурного спілкування [6 УМД 4.2.2-1-1]; - виконує повний граматичний розбір вивчених частин мови [6 УМД 4.2.3-1-1]. 	<p>Повторення в кінці року. Іменник, прикметник, числівник, займенник. Орфограми в іменних частинах мови.</p>	<p>Повторення вивченої термінології. Складання узагальнювальних ментальних карт, схем, таблиць.</p>
---	---	--	---

ДОДАТКИ

Додаток А

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Наказ МОН № 1093 від 02.08.2024 року

<https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>
(<file:///C:/Users/PK/Pictures/Downloads/66aca0d35fbf4463777818.pdf>)

У цих рекомендаціях окреслено підходи до **оцінювання результатів навчання** учнів 5–9 класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 (далі – Державний стандарт).

Об'єктами оцінювання є результати навчання учнів.

Результати навчання — це знання, уміння, навички, ставлення, цінності, набуті в процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти й оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми на кожному рівні (циклі) загальної середньої освіти.

Основні функції оцінювання:

формувальна (забезпечує відстеження динаміки навчального поступу);

констатувальна (забезпечує встановлення рівня досягнення результатів навчання);

діагностувальна (надає інформацію про стан досягнення результатів навчання, наявність навчальних втрат, причини виникнення утруднень);

коригувальна (надає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес);

орієнтувальна (надає змогу відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток);

мотиваційно-стимулювальна (активізує внутрішні й зовнішні мотиви до навчання);

розвивальна (мотивує до рефлексії та самовдосконалення);

прогностична (ставить цілі навчання на майбутнє);

виховна (сприяє вихованню в учнів свідомої дисципліни, наполегливості в роботі, працьовитості, почуття відповідальності, обов'язку).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання та державна підсумкова атестація.

Формувальне оцінювання спрямоване на відстеження динаміки навчального поступу учнів, визначення їхніх навчальних (освітніх) потреб і скерування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням встановлених результатів навчання.

Підсумкове оцінювання показує результат навчання та розвитку.

Державна підсумкова атестація передбачає оцінювання відповідності результатів навчання учнів, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту. Особливості проведення, вимоги до змісту та критерії оцінювання державної підсумкової атестації Міністерство освіти І науки України визначає в установленому законодавством порядку.

Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом на основі компетентнісного підходу. Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу. Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях.

Оцінювання здійснюється за визначеними критеріями, які дозволяють встановити відповідність між вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначеними Державним стандартом, і фактичними результатами навчання, яких досягають учні.

Загальні критерії оцінювання (додаток 1) визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою **критеріїв оцінювання за освітніми галузями** (додаток 2).

Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). Кожний наступний рівень охоплює вимоги до попереднього, а також додає нові.

Критерії оцінювання дають змогу здійснювати оцінювання результатів навчання у 12-бальній шкалі оцінювання.

Опис кожного бала шкали оцінювання подано в додатках з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, цінності, ставлення) і наскрізних у всіх ключових компетентностях умінь (читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично й системно мислити, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, творчість, ініціативність, здатність співпрацювати з іншими людьми).

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власного шкалою оцінювання результатів навчання учнів. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання.

Додаток Б

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Таблиця 1

Основні етапи уроку української мови та види навчальної діяльності учнів в умовах змішаного навчання

	Офлайн-діяльність	Онлайн-діяльність
Попередня підготовка	<ul style="list-style-type: none"> ● опитування; ● вхідний контроль; ● використання онлайн-опитувальників (Mentimeter). 	<ul style="list-style-type: none"> ● ознайомлення або повторення термінології, потрібної для роботи з темою; ● короткі промовідео / аудіо; ● інфографіки; ● діагностичне тестування.
Подання-нової інформації	<ul style="list-style-type: none"> ● презентація; ● пошук відповідей на запитання; ● обговорення кейсів; ● робота зі словником; ● розуміння теорії через QR-код; ● сконструйоване відео; ● майндмеппінг; ● мобільні додатки для фронтальної, групової або індивідуальної роботи з теоретичним матеріалом. 	<ul style="list-style-type: none"> ● відеозапис; ● аудіозапис; ● різностильові тексти; ● відеоконференція; ● робота з кейсами; ● віднаходження відповідей на запитання; ● електронний тлумачний словник.

Тренування	<ul style="list-style-type: none"> ● обговорення; ● дебати; ● запитання-відповіді; ● групові виконання завдань не на оцінку; ● практичні завдання не на оцінку; ● спостереження за явищем; ● рольові ігри, симуляції; ● інтерактивні вправи; ● завдання через QR-код. 	<ul style="list-style-type: none"> ● питання для самоперевірки; ● обговорення (чат, форум); ● виконання інтерактивних вправ; ● віртуальні тренажери; ● спостереження за явищем; ● робота з кейсами; ● пошук відповідей на запитання; ● перегляд фільмів.
Виконання практичного завдання	<ul style="list-style-type: none"> ● завдання, рекомендовані для практичних і лабораторних занять; ● мобільні додатки для фронтальної, групової або індивідуальної роботи з практичним матеріалом; ● індивідуальна, групова словникова робота; ● робота в ротаційних трійках; ● робота з інтерактивним плакатом. 	<ul style="list-style-type: none"> ● пошук відповідей на запитання; ● віртуальні лабораторні роботи; ● інтерактивні практичні завдання; ● різномірівневі індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт, відеозапис тощо); ● робота над спільними документами; ● мобільні додатки для фронтальної, групової або індивідуальної роботи з практичним матеріалом; ● інтерактивні вправи засобами конструктора learningapps.org.
Оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> ● контрольна робота; ● опитування; ● виконання практичного завдання; ● індивідуальні завдання для заохочення, отримання додатковий балів. 	<ul style="list-style-type: none"> ● інтерактивне тестування; ● усна відповідь; ● виконання практичного завдання (відеозапис); ● письмова робота.
Рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> ● діалог, групове обговорення; 	<ul style="list-style-type: none"> ● розроблення нотаток до лекцій;

	<ul style="list-style-type: none"> ● короткі усні / письмові відповіді на питання. 	<ul style="list-style-type: none"> ● карти пам'яті; ● підготовка мультимедійних презентацій; ● відповіді на рефлексивні питання; ● портфоліо учня; ● ведення щоденника.
Зворотний зв'язок	<ul style="list-style-type: none"> ● групові та індивідуальні консультації; ● коментарі під час заняття від педагога. 	<ul style="list-style-type: none"> ● автоматизовані тести для самоконтролю; ● чат, форум, опитування; ● аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем; ● завдання взаємного оцінювання знань; ● оцінювання педагогом результатів групової співпраці.

Додаток В

ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВИДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Педагогічне колесо Алана Керрінгтона (<http://surl.li/quvpr>)

Цифрова доба змінює всі сфери життя людини, зокрема, пропонує нові інструменти для навчання. У цьому аспекті завдання вчителя – розумітися на сучасних технологіях та ефективно інтегрувати їх у навчальний процес. Зокрема, у процесі встановлення освітніх цілей засвоєння інших мов варто використати принципи добору та використання онлайн застосунків (applications) Алана Керрінгтона, австралійського професора та розробника Педагогічного колеса.

Вправне володіння державною українською мовою передбачає наявність в румунськомовного учня/учениці низки сформованих компетенцій. Як зазначено в Державному стандарті базової середньої освіти, формування цих компетенцій і є цілями навчання, що їх окреслено в модельних

навчальних програмах.

В основі структурування процесу навчання та навчальних цілей лежить концепція Бенджаміна Блума (1956 р.), що обґрунтовує ієрархічність засадничих когнітивних процесів учня/учениці – від мисленневих навичок вищого порядку до нижчого в ході опанування мови.

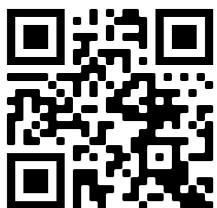
Lower order thinking skills – до цієї групи входять три навички базового характеру, які опановує учень / учениця під час занять із мовної практики:

- запам'ятовування (remembering);
- розуміння (understanding);
- застосування (applying).

Higher order thinking skills – компетенції вищих шаблів, реалізацію яких зумовлює особливий професіоналізм учителя та відповідні умови навчального середовища для учня/учениці:

- аналізування (analyzing);
- оцінювання (evaluating);
- створення (creating).

Поєднання принципів поступового розвитку когнітивних навичок учня/учениці з використанням відповідних цифрових додатків представлено в Педагогічному колесі Алана Керрінгтона. Колесо розвивається навколо навичок та характеристик учня/учениці. У такий спосіб вчитель/вчителька, насамперед, орієнтується на особливості учня/учениці, для якого/якої, рухаючись колесом, підбирає відповідні інструменти для навчання і розвитку мисленневих навичок.

Таксономія Бенджаміна Блума

Оскільки компетентнісний підхід, що його нині активно запроваджують у школі, заснований саме на оцінці (а отже проектуванні) вчителем результатів, досягнутих учнями, то таксономія Б. Блума – практичний інструмент проектування уроку (<http://surl.li/qdqq>).

Таксономія Блума охоплює шість рівнів цілей (результатів). Зокрема, перші три з них – знання, розуміння, застосування – цілі нижчого порядку (продують в учнів мислення низького рівня), а наступні три – аналіз, синтез, оцінювання – мисленневі операції високого рівня.

В умовах компетентнісного підходу результатами навчання визнаються знання, уміння і ставлення (цінності, мотивація), які учні застосовуватимуть з огляду на запити сьогодення – навчальні або життєві ситуації.

До методів, що ґрунтуються на таксономії Б. Блума, уналежнено «кубик Блума» – прийом розвитку критичного мислення учнів, який можна використовувати на початку уроку у вступній частині, у разі переходу до основної частини

уроку або в завершальній частині для остаточного осмислення матеріалу учнями. Питання на гранях кубика учитель може варіювати за власним бажанням, утім, вони обов'язково мають стосуватися різних аспектів виучуваної теми. Окрім того, замість стандартних запитань варто використовувати пізнавальні завдання, що починаються з дієслів-імперативів:

- **назви** (форму, розмір, колір, героїв тощо);
- **поясни** (розкажи своїми словами, подай власне визначення, уточни, про що йдеться і як це пов'язано з тим, що ти вже знаєш);
- **застосуй** (наведи приклади використання або продемонструй застосування);
- **проаналізуй** (із чого це складається, як зроблено; порівняй предмет або явище з подібними, установи спільне та відмінне);
- **запропонуй** (як можна поєднати це з іншим, як можна поміняти щось і отримати нове: назву, якість, предмет та ін.; що буде, якщо);
- **оціни** (установи всі «плюси» й «мінуси», розкажи, як ти до цього ставишся).

Мобільні додатки та веб-ресурси для вчителя/вчительки української мови та літератури

Мобільний додаток «Український правопис», Мобільний додаток «Правила української мови», Мобільний додаток «Мова – ДНК нації». Джерело для завантаження мобільних додатків: PlayMarket або мережа Інтернет.

Варіанти застосування мобільних додатків: 1) фронтальна, групова або індивідуальна робота з теоретичним матеріалом; 2) виконання домашнього завдання.

Тренажер з правопису української мови. Адреса веб-ресурсу: <http://webpen.com.ua/> Поєднує теоретичний виклад і практичні завдання з орфографії та пунктуації, що сприяє засвоєнню граматики української мови й вдосконаленню правописних навичок учнів. Навчальні матеріали додатково містять різноманітну пізнавальну інформацію.

Варіанти застосування: 1) теоретичний матеріал для вивчення нового матеріалу на уроці; 2) тестування на етапах актуалізації, вивчення та закріплення навчального матеріалу; 3) індивідуальні завдання для заохочення, отримання додаткових балів; 4) виконання домашнього завдання.

Інтерактивні вправи. Адреса веб-ресурсу: <https://learningapps.org/> Універсальний інструмент використання мобільного гаджета на всіх етапах уроку, незалежно від навчального предмета. Сайт уміщує велику колекцію напрацьованих завдань, яку можна застосовувати в навчальній діяльності, або скористатися конструктором і створити власні вправи.

Варіанти застосування: 1) індивідуальні завдання для заохочення, отримання додатковий балів; 2) тестування за варіантами: підготувати 2 варіанти тестів, зробити QR-коди й їх надати учням, у кінці зафіксувати оцінки за результатами роботи; 3) актуалізація опорних знань; 4) закріплення нового матеріалу; 5) виконання домашнього завдання.

Відео на уроках української словесності. Важко уявити сучасний урок без відеофрагментів, що допомагають зацікавити учнів, якісніше формувати їхню мовну, мовленнєву та орфографічну компетенції.

Варіанти застосування: 1) колективний перегляд відео на етапі вивчення, актуалізації або повторення навчального матеріалу; 2) індивідуальні випереджувальні завдання для обдарованих учнів; 3) індивідуальне навчання для підготовки до предметних олімпіад, творчих конкурсів та інших масових заходів із різних напрямів позашкільної освіти; 4) виконання домашнього завдання; 5) перегляд екранізованої версії художнього твору, виконання порівняльного аналізу з друкованим виданням.

Віртуальна стіна (дошка) Padlet

Сервіс створений для організації колективної роботи з учнями класу, оскільки надає змогу прикріплювати фото, файли, покликання на сторінки інтернет, замітки тощо. Учитель може запропонувати кільком учасникам створити приватний проєкт (наприклад, заповнювати віртуальну стіну інформацією) або чисельній групі – майданчик для обміну інформацією, доступний для читання і редагування будь-яким користувачем.

Google Forms

Під час упровадження змішаного навчання часто постає потреба у проведенні тестування. У цьому разі на допомогу вчителю приходять онлайн-сервіси для розв'язання тестових завдань. Один з найпростіших і зручних сервісів – GoogleForms. Інструкція: http://phys.ippo.kubg.edu.ua/?page_id=1725 (конструктор кросвордів; конструктор власних логічних ігор наступних категорій: слова з літер, ребуси, загадки, фрази з літер, шукання в тексті).

Онлайн-карта з теоретичним та практичним матеріалами

– із теми «Іменник як частина мови»

– із теми «Прикметник як частина мови»	
– із теми «Числівник як частина мови»	
– із теми «Займенник як частина мови»	
– із теми «Дієслово як частина мови»	

– із теми «Прислівник як частина мови»	
– із теми «Службові частини мови»	

Додаток Г

СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНЯ

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти першою з ключових компетентностей є вільне володіння державною мовою всіма учасниками освітнього процесу. Зокрема, пріоритетне завдання для учнів, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти з румунською мовою навчання, – це вміння віднайти й опрацювати інформацію з різних (друкованих і цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній і письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей.

Реалізація цієї мети актуалізує потребу формування *лексикографічної компетенції* учня, тобто вміння працювати з паперовими й електронними лінгвістичними словниками для виконання пізнавальних і комунікативних завдань, отримувати повну й різнобічну інформацію про слово, перекладати тексти з рідної мови українською та навпаки для оволодіння навичками міжкультурного спілкування.

Лексикографічна компетенція охоплює навички двох типів: 1) *базові* – здатність користуватися допоміжними міні-словниками, що їх розміщено в підручниках з української мови; здатність уважно читати вступну статтю до

лексикографічного джерела й знати його структурні елементи; здатність працювати з алфавітним покажчиком, умовними позначками, ремарками, символами, скороченнями; 2) *спеціальні* – знати різні типи словників (загальномовні чи спеціальні, одномовні або перекладні), їхні призначення та функції; опанувати вміння працювати з орфографічним словником для підвищення правописної вправності; здатність працювати з кількома словниками в ході самоконтролю та редагування творчих робіт із розвитку зв'язного мовлення (твір, есей, переказ); уміти укладати короткі тлумачні або орфографічні словники тощо.

Учні/учениці п'ятих класів уже мають досвід роботи з навчальними словниками з початкової школи, тому вчителям-україністам треба докласти зусиль, щоб формування лексикографічної компетенції школярів у базовій середній школі було не епізодичною, а систематичною, спланованою, педагогічно доцільною працею під час вивчення всіх розділів мовознавства. Зокрема, в умовах змішаної форми навчання все більшої ваги набуває комп'ютерна лексикографія. Електронні словники на уроках української мови мають значний лінгвометодичний потенціал, оскільки «в електронному корпусі словникової статті може подаватися транскрипція слова, озвучення правильної вимови заголовного слова статті, інформація про синоніми, антоніми, відмінювання заданого слова, приклади його слововживання в контексті» (О. Кучерук). До того ж сучасні мультимедійні словники, побудовані на ґрунті інформаційної теорії лексикографічних систем, мають здатність постійно оновлюватися актуальним матеріалом, ілюстраціями, відеофрагментами, аудіосупроводом, що паралельно відкриває можливості для поглиблення компетентності медіаграмотності учнів (самостійний пошук інформації; перевірка достовірності мовних фактів; здатність застосовувати раціональні та оперативні методи віднаходження мовної інформації; готовність самостійно створювати словникові статті й нескладні медіаграмотні продукти). У цьому аспекті вчителеві стане в пригоді інтернет-ресурс Бібліотека Академії української преси

(https://www.aup.com.ua/category/library/?fbclid=IwAR0IKt6ez_fq4gaKIDSBMaNIzEzHuBRBZtEw5zUnuv9wZZnZAh9-m_LVgNU), де педагоги можуть ознайомитися з новинками науково-публіцистичної та методичної літератури з актуальних проблем інфомедіаграмотності, словникарства, викладання предметів мовно-літературної галузі, завантажити цікаві видання.

На офіційному сайті Українського мовно-інформаційного фонду НАН України (<https://www.ulif.org.ua/slovniki-ukrayini>) відкрите у вільному доступі електронне видання «Словники України online» (<https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>), призначене для надання користувачам достовірної лексикографічної інформації про слова української мови. Ця система охоплює п'ять словникових підсистем-модулів (функцій) – словозміни, транскрипції, синонімії, фразеології та антонімії. Окрім того, на сторінці «Ресурси Українського мовно-інформаційного фонду НАН

України» (<https://lcorp.ulif.org.ua/LSlist>) доступно для широкого кола користувачів уже 11 томів Тлумачного словника української мови (загалом заплановано видати 20 томів), Словник української мови за ред. Бориса Грінченка, «Словники України» (версія диску 4.0 (мережева)), Нова редакція Українського правопису.

Практичні рекомендації щодо розпрацювання вправ і завдань, які стимулюватимуть учнів використовувати електронні ресурси Українського мовно-інформаційного фонду НАН України на заняттях з української мови, представлено в навчальному посібнику: Надутенко М., Пономаренко Н., Семенов О. Електронні словники Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України в освітньому процесі. Київ . Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук України. 2020. 50 с. Текстовий матеріал видання відповідає Державному стандарту базової середньої освіти (2020), зорієнтовує на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток мовного смаку і мовного чуття рідного слова.

Корисним для вчителя української мови є портал Litcentr, що містить «Список словників української мови» (<https://litcentr.in.ua/index/0-55>). Чотири істотні за обсягом списки друкованих лексикографічних праць структуровано за схемою української словникарки й бібліотекарки Т. Кульчицької (за типом словника, за хронологічним принципом) та доповнено електронними й оцифрованими виданнями.

Стане в пригоді вчителю й мобільний додаток «Український словник» – безкоштовний електронний тлумачний словник української мови, який містить понад 200 тисяч слів. Додаток працює в онлайн і офлайн, що досить практично, якщо в освітньому закладі немає Wi-Fi. Крім часто вживаних слів, у словнику наведено основні терміни сучасної науки і техніки, а також слова, що визначають явища й реалії виробничого, культурного та побутового життя. Варіанти застосування мобільного додатка:

- індивідуальна, групова словникова робота на уроках і позаурочний час;
- індивідуальне навчання для підготовки до предметних олімпіад, творчих конкурсів та підсумкових атестацій;
- виконання домашнього завдання.

Паралельне використання різнотипних словників на уроках української мови дасть змогу педагогу ефективно планувати навчальну роботу й дібрати вправи й завдання – тренувальні, пізнавальні і творчо-дослідницькі.

Додаток Д

PISA-2022: КОМП'ЮТЕРНЕ ТЕСТУВАННЯ УЧНІВ ІЗ ЧИТАННЯ

Програма ОЕСР із міжнародного оцінювання учнів / студентів PISA – один з механізмів, який може допомогти нам побудувати таку освітню політику в школі. Програма спрямована на оцінювання освітніх систем у всьому світі й визначає, якою мірою 15-річні учні, які якраз закінчують здобуття базової освіти, набули ключових знань і вмінь для повноцінної участі в житті суспільства.

Дослідження PISA сфокусоване на «змістовому ядрі» таких освітніх галузей, як читання, математика та природничо-наукові дисципліни. Воно не ставить на меті з'ясувати, чи здатні учні/студенти репродукувати певну суму знань із відповідних галузей. Навпаки, воно спрямоване на оцінювання того, наскільки ефективно 15-річний підліток може використати знання та вміння, здобуті в закладі освіти, для розв'язання життєвих проблем і подолання викликів у незнайомих умовах.

З огляду на те, що з 2018 р. читання є провідною предметною галуззю, PISA переглянула засади оцінювання читацької грамотності, репрезентувавши їх в оновленому рамковому документі. У цьому документі зокрема зазначено, що тести із читання містять різні типи й види текстів (зокрема множинні, перервані тощо) і передбачають виконання різних типів завдань до них, що спрямовані на виявлення здатності учнів/студентів знаходити, інтегрувати, аналізувати, інтерпретувати інформацію, оцінювати зміст і форму текстів тощо (дет.: <https://nus.org.ua/articles/pisa-2022-porady-vchytelyam-shhodo-chytannya/>).

Успішність учня/студента в кожній із цих трьох галузей можна тлумачити з погляду рівнів сформованості його грамотності за шкалою PISA, де Рівень 6 – найвищий, а Рівень 1 (і нижчі) – найнижчий. Рівень 2 – особливий, оскільки він співвідносний із базовим рівнем сформованості тієї чи тієї грамотності. На цьому рівні учні/студенти починають демонструвати вміння, що дають їм змогу брати більш ефективну й продуктивну участь у житті суспільства, зокрема надалі вже в ролі студентів, працівників і громадян.

Відмінність в успішності українських учнів / студентів порівняно із середніми значеннями успішності по країнах ОЕСР із читання становить 23 бали. Тепер важливо ефективно скористатися отриманими результатами для вдосконалення системи освіти в Україні. (Дет. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf)

Додаток Е

ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

UNESCO проголосило XXI століття «Ерою освіти», підґрунтям для якої є ключові ціннісні орієнтири: дитиноцентризм, гуманізація та відповідність вимогам глобалізованого світу. У цьому аспекті реформування національної системи освіти відбувається в нових реаліях, коли відкриті кордони між країнами, здійснюється інтеграція освітніх систем до європейського простору та з огляду на ринок праці, спроектовано перехід від знанневої до компетентнісної парадигми, забезпечено свободу вчителів і створено умови для саморозвитку й самовираження учнів.

З огляду на перехід України до інформаційного суспільства постає необхідність скоординувати вимоги до набутих у ЗЗСО знань, умінь і навичок. Вивчення особливостей зарубіжного досвіду засвідчує, що освітній процес має орієнтуватися не лише на формування в учнів базових предметних компетенцій («hard skills»), а й універсальних, не пов'язаних з конкретною предметною сферою, «м'яких» навичок («soft skills»), необхідних у майбутній професійній діяльності молодшої людини та її міжособистісній комунікації.

Таблиця 2

Зміни в освітньому просторі загальних закладів середньої освіти, що актуалізують м'які навички учнів

Наскрізнi в усiх ключових компетентностях вмiння (Державний стандарт, 2020)	Очікуванi результати навчання	Роль сформованих м'яких навичок
Розв'язувати проблеми та приймати ефективнi рiшення, грамотно висловлювати власну думку в уснiй i письмовiй формi	<ul style="list-style-type: none"> – висувати гiпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, презентувати й аргументувати рiшення; – обирати способи розв'язання проблем на основi розуміння причин та обставин, що зумовлюють їх появу; – досягати поставлених цiлей iз прогнозуванням можливих ризикiв та наслідкiв; – провадити діяльність, пов'язану з аналізом проблемних ситуацiй i надійности 	<p>Сприяють ефективнiй i неконфліктнiй міжособистiснiй комунікацiї, співпрацi з iншими людьми через довіру та взаємодопомогу, керувати колективом / командою на основi соціального та емоцiйного iнтелекту.</p> <p>ТОП-10 навичок 2025 року (Світовий Економiчний</p>

	джерел інформації, із творенням (зокрема перекладом) і оцінюванням письмових та усних текстів різних жанрів і стилів, організацією успішної комунікації різними мовами з опорою на відповідні мовленнєві стратегії.	Форум): <ul style="list-style-type: none"> – аналітичне мислення; – активне навчання та навчальні стратегії; – комплексне розв’язання проблем; – критичне мислення та аналіз; – креативність, оригінальність та ініціативність; – лідерство та соціальний вплив; – використання технологій, моніторинг і контроль; – дизайн технологій та програмування; – стресостійкість та гнучкість; – уміння аргументувати погляди, розв’язувати проблеми та генерувати ідеї.
Мислити критично, системно та креативно	<ul style="list-style-type: none"> – визначати характерні ознаки явищ, подій, ідей, їх взаємозв’язки; – уміти аналізувати й оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважаючи на протилежні думки та контраргументи; – розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації; – логічно обґрунтовувати власну позицію щодо подій, явищ і процесів; – діяти творчо, продукувати й випробовувати нові ідеї, за потреби добросовісно використовувати чужі думки. 	
Читати з розумінням, тобто ефективно реагувати на постійні зміни в інформаційному суспільстві	<ul style="list-style-type: none"> – здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного; – розуміння інформації (уміння виявляти очевидну, приховану й деформовану 	

	<p>інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, у виразнощі власні висновки фактами та цитатами з прочитаного тексту);</p> <ul style="list-style-type: none"> – висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів. 	
<p>Ефективна взаємодія з іншими людьми на основі співпраці і співтворчості</p>	<ul style="list-style-type: none"> – виявляти ініціативу під час активного пошуку і пропонування рішень для розв'язання проблем, а також активну участь у різних видах діяльності, їх ініціювання, прагнення до лідерства, вміння брати на себе відповідальність; – конструктивно керувати емоціями (здатність розпізнавати власні емоції та емоційний стан інших, сприймати емоції без осуду, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати і заважати в діяльності, налаштовуючи себе на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, зосередження уваги, продуктивну діяльність). 	

Як засвідчує аналіз таблиці 2, до нових цільових координат навчання учнів у ЗЗСО відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти належить раціональне поєднання теоретичних знань (у т. ч. і в мовно-літературній галузі) із практичними вміннями та м'якими навичками – міжособистісними й соціальними; навичками спілкування та співпраці в команді; здатність адекватно реагувати на стресові ситуації, виявляти ініціативність, адаптивність, критичне й аналітичне мислення, емоційний інтелект; вміння розв'язувати комплексні проблеми та здійснювати інновації

відповідно до мінливих умов соціального середовища, ефективно реагувати на постійні зміни в інформаційному суспільстві тощо.

За результатами досліджень українських учених, роботодавці цілком усвідомлюють відсутність досвіду у випускників і ґрунтовних практичних навичок, але вони готові бути лояльними до цих недоліків у разі наявності у випускника школи високого рівня здатності до навчання та орієнтації на результат у процесі роботи (Тілікіна, Н.В., Кримова, М.О. (2020). Навички ХХІ століття як умова виходу молоді на ринок праці. *Інвестиції: практика та досвід*, 5–6, 21–28).

Оскільки процес набуття учнями м'яких навичок є тривалим у часі, під час опанування української мови необхідно планувати системну роботу:

– удосконалити навчальну програму з української мови для 5–9 класів з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти, щоб охопити широкий спектр розвитку м'яких навичок в учнів під час навчання, зокрема підвищити загальний рівень їхнього інтелектуального розвитку, розширити світогляд, мотивувати до пізнання світу, до постійного саморозвитку, створити умови для формування особистісних якостей (уміння системно мислити, аналізувати, ефективно комунікувати, гнучко підходити до розв'язання проблемних ситуацій, бути впевненим, переконливим, сформувані почуття відповідальності, бути спроможним керувати власною поведінкою й емоціями тощо);

– використовувати інноваційні й активні методи навчання (практичні кейси, дослідницькі / навчальні та дизайнерські проекти, ситуативні вправи, рольові ігри, групові дискусії, презентації, мозкові атаки тощо), які спонукають учнів бути активними суб'єктами процесу навчання;

– розвивати учнівські ініціативи в позаурочний час (гуртки української мови, наукові товариства, виставки-конкурси етнологістичних проектів, патріотичні флешмоби, зустрічі з успішними людьми тощо);

– мотивувати учнів до самоосвіти й саморозвитку (розвиток креативного мислення, опанування техніки швидкісного читання, стратегічне планування тощо).

В умовах сьогодення *soft skills* не тільки доповнюють *hard skills*, а й відкривають перспективи самореалізації учня в конкурентному середовищі.

Додаток Ж

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Упровадження методик розвитку критичного мислення на уроках сприяє активізації роботи учнів, стимулюванню міркувань, застосуванню здобутих знань у розв'язанні життєвих завдань, розвитку творчої особистості. Використання сучасних інноваційних технологій інтерактивного навчання дає змогу перетворити традиційний урок на інтерактивний, що, зі свого боку, зумовлює позитивну динаміку засвоєння учнями програмового матеріалу. До того ж інтерактивні методики активізують творчий процес пізнання світу, спонукають до формулювання проблеми та пошуку способів їх розв'язання, а не зазубрювання матеріалу.

Щоб сформувати в учнів вміння вчитися впродовж життя, раціонально оволодівати знаннями, важливо виробити в них цілий комплекс різноманітних організаційних та інтелектуальних умінь, зумовлених процесом самонавчання.

Сучасний підхід до вивчення української мови передбачає передовсім формування в школярів комунікативної компетентності – здатності спілкуватися за допомогою мови в будь-якій життєвій ситуації, користуватися мовою не тільки як засобом спілкування, а й навчання, пізнання навколишньої дійсності.

Розвиток комунікативної компетентності відбувається за допомогою впровадження нетрадиційних методів навчання, що охоплюють дискусію, сенкан, обері позицію, метод прес, асоціативний куш, мозковий штурм, голосування ногами, рюкзак, круги Венна, добре чи погано, «Криголам».

Мета розвитку комунікативної компетентності – формування культури усного та писемного мовлення як засобу вільного спілкування та самовираження. Наприклад, для підвищення ефективності усного спілкування варто використовувати такі методи:

- розігрування діалогів;
- складання монологів;
- сюжетно-рольові ігри;
- інсценування казок, оповідань;
- усний опис на основі пережитого, побаченого, почутого, творчої уяви;
- розширення словникового запасу школярів;
- використання інтерактивних технологій;
- проведення бібліотечних уроків.

Інтерактивні технології при формуванні комунікативних компетентностей

Технологія «Мікрофон»:

- Для чого людям потрібна мова?
- Назвіть правила усного мовлення.
- Як повинна звернутися до оточення ввічлива людина?

Технологія «Незакінчене речення»:

- Слова ввічливості ...
- Тепер я точно знаю ...
- Я знаю, що з великої букви пишуться ...

Технологія «Прес», що відкриває можливості доводити, чітко висловлювати свої думки, обґрунтовувати свої міркування за певним алгоритмом: «Я вважаю, що ...», «тому що...», «наприклад...», «отже ...».

Технологія «**Займи позицію**», що спонукає учнів висловити позицію щодо актуальних проблем за допомогою висловлень «Так», «Ні», «Не знаю», аргументувати свій вибір або після обговорення змінити свою думку.

Додаток 3

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ

Упровадження проекту модельної навчальної програми неможливий без урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів 5–9 класів, яких у віковій психології іменовано як молодших підлітків (5–6 класи) і старших підлітків (7–9 класи) та означено як середній шкільний вік.

Ранній підлітковий вік (5–7 класи) – найскладніший період у розвитку дитини. У цей час спостережено різкі якісні зміни, що стосуються всіх сфер функціонування особистості: відбувається бурхливий фізичний і розумовий розвиток, етичне та соціальне дорослішання, учень/учениця має підвищену збудливість, імпульсивність.

Важливою особливістю психіки дітей раннього підліткового віку є розвиток довільності усіх психічних процесів. Учні-підлітки уже можуть самостійно концентрувати увагу, розвивати пам'ять і мислення, регулювати власні емоційно-вольові процеси тощо.

Здатність **сприйняття** своєрідна: діти сприймають навколишні предмети і явища неточно, тобто виокремлюють випадкові ознаки й особливості, що з якихось причин привернули їхню увагу. Учням бажано пропонувати завдання на спостережливість, виявлення істотних ознак предметів, встановлення зв'язків між кількома об'єктами тощо.

Пам'ять учнів молодшого підліткового віку має здебільшого наочно-образний характер. Учні/учениці краще запам'ятовують зовнішні ознаки предметів, ніж їх логічну змістову сутність. У пам'яті учнів цього віку зв'язки між окремими частинами виучуваного явища є нестійкими. Учні погано уявляють собі загальну структуру явища, його цілісність і взаємозв'язок компонентів. Запам'ятовування зазвичай має механічний характер, заснований на враженнях та багаторазовому повторенні. Тому процес відтворення вивченого вирізняється неточністю, великою кількістю помилок та недовго утримується в пам'яті. Але цей віковий період характеризується переходом від механічної пам'яті до смислової, яка формується під впливом навчання та має вирішальне значення в здобутті знань. Учні/учениці вже починають робити перші спроби, щоб запам'ятати доступний для них матеріал не дослівно, а свідомо.

Необхідно систематично, упродовж тривалого часу, повторювати з учнями пройдений навчальний матеріал. Важливо пам'ятати і про дослівне запам'ятовування та відтворення, яке є присутнім засобом поповнення словникового запасу і формування культури мовлення, розвитку довільної пам'яті та самоконтролю, вміння помічати помилки у відтвореному тексті і їх виправляти. З цією метою учням/ученицям потрібно пропонувати багато завдань і вправ, призначених для усного виконання.

В учнів 5-7 класів переважає мимовільна (короткотривала) **увага**, вони легко відволікаються на будь-який подразник, активно реагують на все нове, яскраве та незвичне. Зосередження уваги на тому самому об'єкті дається нелегко, що спричиняє швидку стомлюваність, а отже, перешкоджає процесу навчання.

Усвідомлення учнями значущості навчального матеріалу та важливості його засвоєння – умова стійкості довільної уваги. Наприкінці навчання в 7 класі обсяг і стійкість уваги зростають. Учні/ученицям можна пропонувати більші за обсягом тексти для самостійного читання. З метою активізації їхньої навчально-пізнавальної діяльності бажано пропонувати їм самостійно складати завдання і ставити однокласникам/однокласницям запитання, які стосуються вивчення теоретичного матеріалу. Така практика розвиває пам'ять і увагу в учнів.

Щоб сформувати прийоми довільної уваги, доцільно паралельно зі звичайною діяльністю пропонувати учням завдання з її перевірки, а також завдання на складання плану діяльності та її контролю. Стійкість уваги посилюється, коли зміст діяльності зумовлює зацікавленість учнів/учениць, коли в об'єктів, що їх вивчають, вони постійно виявляють нові особливості.

Від стилю **мислення** багато в чому залежить успішність підлітків у навчанні та подальшому житті. Тому навчальний процес має підтримувати довготривале мислення. З цією метою важливо заохочувати учнів до роботи з підручником, систематично працювати над розвитком усної та писемної мови школярів (коментування дій, усні вправи,

складання учнями завдань і запитань), пропонувати учням творчі завдання, пов'язані з опрацюванням різних видів інформації.

Крім того, що відбуваються зміни в когнітивній сфері, у цьому віці змінюється й основна діяльність школярів. В учнів раннього підліткового віку на перше місце виходить міжособистісне спілкування з дорослими й однолітками, суспільно корисна праця, що позитивно впливає на розвиток психіки й особистості загалом.

Навчання для дітей цієї вікової категорії є важливим, але пізнавальний інтерес до навчання перебуває на стадії зацікавленості: легко з'являється і легко згасає. Здебільшого він спрямований на процес навчання, а не на його зміст. Це стимулює школярів прагнути до успіху, до досягнення мети, що є рушійною силою навчально-виховного процесу. Найважливішим мотивом для учнів є перспектива використання лінгвістичного й соціокультурного матеріалу в практичній діяльності. Успішна діяльність на уроці безпосередньо пов'язана з умінням спілкуватися українською мовою на рівні з рідною мовою. Якщо учень / учениця на кожному уроці переконується у власних можливостях (починати і підтримувати бесіду, розуміти традиційні висловлювання), це створює загальну перспективу оволодіння українською мовою як засобом спілкування у всіх сферах життя.

Навчальні труднощі молодших підлітків багато в чому залежать від емоційного аспекту навчання, інтересу, заохочення, похвали вчителя чи їх нестачі. Якщо вчитель не стимулює самостійність та ініціативу в учнів, а лише наставляє і контролює результати навчальної діяльності, то учні зазвичай втрачають інтерес до навчання. Тому на уроках у 6 класі варто приділяти значну увагу ігровим технологіям.

Підлітковий вік – складний відповідальний період становлення особистості, у якому формується соціальна спрямованість і моральна свідомість: погляди, судження, оцінки, уявлення про норми поведінки, запозичені у дорослих.

Важливе психічне новоутворенням підліткового віку – це розвиток довільності всіх психічних процесів, спричинений передусім новими, вищими вимогами до них з боку навчальної діяльності.

У підлітковому віці продовжується інтелектуалізація всіх психічних процесів. Стрімко розвивається теоретичне мислення, активно формується абстрактне мислення, що спирається на поняття не пов'язані з конкретними уявленнями. До того ж поглиблюється як уміння висувати гіпотези й перевіряти їх на практиці, так і розумові операції класифікувати явища, установлювати аналогії та узагальнення; виявляється здатність формулювати складні умовиводи. Спостережено вияв рефлексивного характеру мислення, схильність до міркування, здатність до самоаналізу, особлива емоційність і вразливість.

В учнів 7-9 класів активно розвивається **логічна пам'ять**, тоді як розвиток механічної пам'яті уповільнюється. Процес запам'ятовування інформації передовсім зводиться до встановлення логічних зв'язків.

Відчуття і сприймання підлітка розвиваються та функціують в органічному взаємозв'язку: удосконалення чутливості відбивається на повноті й детальності сприймань. Тоншими й диференційованими стають відчуття, водночас більш змістовними – сприймання.

Важливою умовою тривалості уваги підлітка є цікавість. Констатовано помітний прогрес у зосередженні уваги на об'єктах, не увиразнених різними засобами унаочнення.

Характерним для підлітків є прагнення виховувати в собі здатність бути уважним і виявляти вольову активність, унаслідок чого в них розвиваються елементи самоконтролю та саморегуляції, увага стає більш контрольованою.

Прикметно, що в підлітковому віці активізується комунікативна діяльність, що зумовлює інтенсивне вдосконалення зв'язного мовлення через уживання слів складної морфологічної структури, складних синтаксичних конструкцій, варіантних лексико-граматичних засобів вираження думки.

У підлітковому віці збільшується здатність вільно, своїми словами відтворювати прочитане, запам'ятовувати словесний, а не наочний матеріал. За допомогою ускладнювальних синтаксичних конструкцій (вставних і вставлених компонентів, пояснювально-уточнювальних зворотів, відокремлених членів речення тощо) школярі мають змогу логічно структурувати мислення, виокремлювати основну й додаткову інформацію, виявляти власну оцінку до повідомлюваного в усній або письмовій формах відповідно до комунікативної ситуації.

У силу вікових особливостей (орієнтованість на комунікацію з однолітками, конформізм, зв'язок уяви з теоретичним мисленням, прагнення до творчості тощо) підліток здатен варіювати своє мовлення залежно від стилю спілкування, вікових, гендерних та ін. особливостей співрозмовника.

Саме в учнів 8-9 класів відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості: з'являється інтерес до свого внутрішнього світу, що зумовлює поглиблення та ускладнення процесу самопізнання. Підліткова рефлексія спрямована на розуміння самого себе, свого внутрішнього «Я».

Психоемоційна стабільність румунськомовних учнів 5-9 класів на уроках української мови пов'язана із зменшенням емоційної тривоги та напруженості.

Вправи для зняття стресу та емоційної напруги в учнів

Щоб ефективно зняти м'язове напруження, спочатку треба його посилити. Цю вправу учні можуть виконувати, сидячи за партою та слухаючи команди вчителя:

1. Так сильно, як можете, напружте пальці ніг. Потім розслабте їх.
2. Напружте й розслабте ступні ніг.

3. Напружте й розслабте гомілки.
4. Напружте й розслабте коліна.
5. Напружте й розслабте стегна.
6. Напружте й розслабте сідничні м'язи.
7. Напружте й розслабте живіт.
8. Розслабте спину й плечі.
9. Розслабте кисті рук.
10. Розслабте передпліччя.
11. Розслабте шию.
12. Розслабте лицьові м'язи.
13. Посидьте спокійно кілька хвилин, насолоджуючись повним спокоєм.
14. Коли вам здається, що повільно пливете, – ви цілком розслабилися.

Учні після виконання вправи мають спокійно кілька секунд насолодитись повним спокоєм.

Вправа «Піджак на вішалці»

Мета – зняти м'язове напруження. Для цього учні/учениці мають уявити себе «без кісток», зробленими ніби з гуми, або уявити своє тіло піджаком, що висить на вішалці. Опісля, запропонуйте їм порухати тілом, яке наче вільно висить на хребті, відчути, як вільно гойдаються руки, плечі, тазовий пояс під час руху хребта.

Вправа «Струшування»

Тіло розслаблене, ноги на ширині плечей. Запропонувати учням встати на носки – вдих; різко опуститись, стукаючи п'ятами об підлогу – видих. Подумки розслабитися та струсити всі негативні емоції з себе (щонайменше 10 раз). Завершивши вправу, зупинитися – відчути внутрішній стан. Коли людина хвилюється, її дихання пришвидшується і стає поверхневим. Щоб не допустити надмірної емоційної реакції під час стресових ситуацій, емоційних навантажень потрібно стежити за тим, щоб дихання залишилося глибоким і повільним. Запропонуйте учням дихальні вправи.

Вправа «Ритмічне дихання»

Розпочніть разом із учнями дихати за таким принципом: вдихаючи, рахуйте до трьох, видихаючи, також рахувати до трьох. Потім спробуйте зробити видих іще тривалішим: вдихаючи, рахуйте до п'яти, до семи тощо.

Вправа «Рахунок»

Для виконання вправи, потрібно сісти зручніше, скласти руки на колінах, поставити ноги на підлогу й знайти очима предмет, на якому можна зосередити свою увагу.

Почати рахувати від 10 до 1, на кожному рахунку роблячи вдих і повільний видих. (Видих має бути помітно довше вдиху).

Заплющити очі. І знову почати рахунок від 10 до 1, затримуючи подих на кожному рахунку й уявляючи, що видихуване повітря пофарбоване в теплі пастельні тони. З кожним видихом кольоровий туман стає густішим, і з кожним видихом зменшується й нарешті зникає напруження.

Вправа «Лимон»

Мета: зменшення м'язове напруження та розслаблення. Запропонувати учням сісти зручно: руки вільно покласти на коліна (долонями вгору), плечі та голова щоб були опущені, очі закриті. Подумки учні мають уявити, що в правій руці у них – лимон. Запропонувати повільно його стискати до тих пір, поки не відчують, що «вичавили» весь сік. Опісля діти мають розслабитися та запам'ятати свої відчуття. Далі необхідно повторити вправу з лимоном у лівій руці. Запропонувати дітям насолодитися станом м'язового спокою.

Вправа «Стирання інформації»

Запропонувати учням розслабитись і замружити очі. Опісля уявити, що перед вами лежить чистий аркуш паперу, олівці, гумка. Подумки спробувати намалювати на аркуші негативну ситуацію (реальну або уявну картинку), що спричиняє тривогу. Запропонуйте дітям подумки взяти гумку й послідовно «стерти» з аркуша цю негативну інформацію, доки картинка не зникне. Знову запропонувати заплющити очі й уявити той самий аркуш паперу. Якщо картинка з'явилася знов, намагатися «стирати» її до повного зникнення. Такий метод використовують також задля зниження концентрації уваги на стресогенному чиннику.

Комплекс вправ «Розслаблення м'язів обличчя»

Мета: дати учневі / учениці змогу усвідомити й запам'ятати відчуття розслаблених м'язів за контрастом із їх напруженням. Кожна вправа складається з двох фаз – початкової (напруження) і наступної (розслаблення). Напруження обраного м'яза чи групи м'язів повинне збільшуватися плавно – «скидання» напруження здійснюється різко. Повільне напруження м'язів має супроводжувати повільний глибокий вдих. Розслаблення синхронне з вільним повним видихом. Кожну вправу варто повторити 2–3 рази.

«Маска подиву». Заплющити очі. Одночасно з повільним вдихом максимально високо підняти брови, вимовивши про себе: «М'язи чола напружені». Затримати на секунду подих і з видихом опустити брови. (Пауза триває 15 секунд).

«Піжмурки» (вправа для очей). З повільним видихом, м'яко опустити повіки. Вдихаючи повітря, поступово нарощувати напруження м'язів очей і, нарешті, замружити їх так, начебто в них потрапило мило, мружитися

якнайсильніше . Вимовити про себе: «Повіки напружені». Потім – секундна затримка подиху, вільний видих і розслаблення м'язів повік. Залишаючи повіки опущеними, вимовити про себе: «Повіки розслаблені».

«Обурення» (вправа для носа). Округлити крила носа й напружити їх, начебто ви дуже сильно чимось обурені, зробити вдих і видих. Вимовити про себе: «Крила носа напружені». Зробити вдих, на видиху розслабити крила носа. Вимовивши про себе: «Крила носа розслаблені».

«Маска поцілунку». Одночасно з вдихом поступово стискати губи, начебто для поцілунку, довести це зусилля до межі й зафіксувати його повторюючи: «М'язи рота напружені». На секунду затримати подих, із вільним видихом розслабити м'язи. Вимовити: «М'язи рота розслаблені». Після деякого тренування легко вдається подумки керувати розслабленням всіх мимічних м'язів.

Вправа «Малювання лабіринтів/спіралей»

Запропонувати учням намалювати лабіринт чи спіраль у довільній формі та провести пальцем по намальованому лабіринту, показати в такий спосіб мозку, що вихід є!

Вправа «Постукування» (для відновлення психічного рівноваги)

Запропонувати учням скласти долоньки метеликом, і покласти свого «метелика» долонями на груди та почати постукувати свою грудину в темпі один удар в одну секунду, чергуючи постукування правою долонею, потім лівою тощо. Виконувати можна одну чи дві хвилини.

Вправа «Три добрі події»

Запропонувати учням записати, що доброго і приємного сталося впродовж дня і спричинило хороші емоції, а також що вони відчувають, коли про це згадують. Учні після виконання вправи мають спокійно декілька секунд насолодитись повним спокоєм.

Отже, наведені вище та інші кінезіологічні вправи допомагають учням / ученицям подолати стресові ситуації, поліпшити роботу мозку і сприяють гармонійному розвитку особистості та її творчої самореалізації.

Вони вдосконалюють механізми адаптації дитячого організму до зовнішнього середовища, знижують захворюваність і роблять життя учня/учениці безпечнішим завдяки розвитку таких якостей, як спритність, сила, гнучкість. До того ж систематичне тренування поступово привчає школярів витримувати навантаження, виявляти волю; здатні допомогти їм упоратися зі стресовими ситуаціями і постояти за себе в непростому житті.

Вправи можна проводити в будь-який час як динамічні паузи або як частину заняття. Час проведення – 3–5 хвилин.